

fmi

Thema: Energie

‘Op weg naar energie- leverende gebouwen’

Professor Jan Rotmans over energieontwikkeling in kantoren

AWESOME DUTCH DESIGN

Vernieuwend en compact design
Hypermodern WC-papier
Refill op elk moment
Sustainable Satino Black productie

Satino Black **BriQ**: game changer op het toilet!

HOOFDREDACTIONEEL

Vier uur bewegen?

John Dommerholt, hoofdredacteur

Nog druk bezig met uw goede voorstellen? Terwijl de meeste sportscholen alweer minder bezoekers krijgen en goede voorstellen om gezonder te leven op de achtergrond raken is er een nieuwe opgave.

Afgelopen jaar hoorde ik het al een paar keer: 'Zitten is het nieuwe roken'. Onlangs was gezondheidsondernemer René Zielhorst in het nieuws naar aanleiding van een congres in Groot-Brittannië. Volgens Zielhorst zou het ook niet lang meer duren voordat er door de wereldgezondheidsorganisatie (WHO) een norm komt. Mensen zouden niet meer dan dertig minuten tot een uur onafgebroken moeten zitten. Vier uur per werkdag zitten zou zelfs ongezond zijn!

Een interessante opgave. Ik vind van

mezelf dat ik redelijk veel sport en beweeg. Maar met woon-werkverkeer, een normale werkdag en thuis nog wat dingen die gedaan moeten worden, kom ik toch al snel op zo'n twaalf tot veertien uur per dag zitten. Wel met enige afwisseling, maar toch.

Voor ons als facilitair professionals en huisvesters leidt dit vraagstuk weer tot een nieuwe dynamiek. Plaats- en

tijdonafhankelijk werken moet veranderen in bewegingsgericht werken. Meer variatie in type werkplekken. Denk bijvoorbeeld aan werkplekken met een loopband en een hometrainer. Maar mogelijk ook een andere positionering van faciliteiten zoals kopiëren, afval inzamelen en warme-drankenautomaten.

Voordat we hier daadwerkelijk toe overgaan is het volgens mij nog wel belangrijk om de daadwerkelijke consequenties inzichtelijk te maken. Als een ander, meer bewegingsgerichte indeling, zou leiden tot minder ziekteverzuim en meer vitale medewerkers, is de keuze snel gemaakt toch?

Het lijkt mij in ieder geval een interessant onderzoeksdomein. Mogelijk een goede basis voor hrm en facility management om samen te onderzoeken?

Colofon

FMI

Facility Management Informatie tijdschrift van FMN, Facility Management Nederland

Bladmanagement

APPR bv, Inga van Uchelen, inga@appr.nl

Redactie

John Dommerholt (hoofdredacteur), Judy Alkema, Erik Ernst, Rianne Kuik, Reint Scholten, Lisette van Steijn

Eindredactie

APPR bv

Uitgever

APPR bv

Aan dit nummer werkten mee

Wilma Boelens, Cedric de Breet, Bernard Drion, Bart van Gageldonk, Scott Harris, Stefan Maatman, Jacqueline Reeker, Ruud Schneijdenberg, Gerrit Jan Vaatstra, Johan van Wanten, Laury Zwart

Vormgeving

APPR bv, Merit op de Dijk (art direction)

Drukwerk

Drukkerij Ten Brink, Meppel

Advertentie-exploitatie

APPR bv,
Herman Wessels, herman@appr.nl,
www.fmi.nu

APPR bv

Postbus 5135, 1410 AC Naarden
tel.: 035 694 28 78, fax: 035 694 74 27

FMN-bureau

Postbus 5135,
1410 AC Naarden
tel.: 035 694 35 03,
www.fmn.nl / fmn@fmn.nl
Informatie over lidmaatschap
of opzeggen?
www.fmn.nl/lidmaatschap

Verschijningsfrequentie

11x per jaar

ISSN

1380-8176

Thema: **ENERGIE**

10 Professor Jan Rotmans over energieontwikkeling in kantoren

'Een energiebedrijf is van oudsher gericht op zoveel mogelijk energie leveren, maar in de toekomst is de vraag juist gericht op het leveren van zo weinig mogelijk energie. De klant wil dat het energiebedrijf hem daarbij helpt. Dat vraagt om een ander verdienmodel.' *FMI* sprak met professor Jan Rotmans over de trends en ontwikkelingen op het gebied van energievoorziening in kantoren.

En verder...

- 14 Nieuw licht op de zaak
- 16 Green Deal Circulaire Gebouwen

FMinFocus: **RECYCLING**

20 FM: Van kostenbesparing naar opbrengsten realiseren

De afgelopen jaren heeft FM zich gericht op het verhogen van de efficiëntie en het verlagen van de kosten. Voor veel facilitair bedrijven is dit lastig vol te houden, terwijl de vraag naar verdere optimalisatie blijft bestaan. Hoe kunnen we anno 2015 invulling geven aan die behoefte? Een van de mogelijkheden is om het facilitair bedrijf van een cost center te transformeren naar een profit center.

En verder...

- 22 Afval wordt grondstof

En verder...

26 Vakbeurs Zorgtotaal 2015

Van 18 tot en met 20 maart 2015 vindt in Jaarbeurs Utrecht de vakbeurs Zorgtotaal plaats, hét platform voor professionals werkzaam in de zorg. Naast een groot exposantenaanbod, is er een uitgebreid inhoudelijk programma vol lezingen, demonstraties en simulaties. Het is bovendien dé plek om te netwerken en te leren hoe andere bedrijven en instellingen probleemoplossend te werk gaan.

- 30 IFMA: Moving Toward Green Data Centers

Rubrieken

- 6 Nieuws
- 9 Productnieuws
- 19 Juridisch
- 25 Column Johan van Wanten
- 28 Facilitaire loopbaan van...
- 33 Lectorendialoog
- 34 FMN Actueel
- 38 Sponsor in beeld – SCA/Tork
- 39 Wie wat waar
- 40 Facilitaire aanbieders
- 42 Next

VU, Victoria, Gom en CSG winnaars Best Practice Award 2014

Vrije Universiteit Amsterdam, schoonmaakbedrijf Victoria, Gom en adviesbureau CSG zijn de winnaars van de Best Practice Award 2014 die half januari werd uitgereikt in Brasserie De Gruyterfabriek in 's-Hertogenbosch. Dit jaar kozen de jury en het publiek samen de winnaar.

De jury prees de unieke samenwerking tussen de opdrachtgever, opdrachtnemer en adviseur bij de winnende combinatie. Een samenwerking die heeft geleid tot een sterkere onderlinge band, een nieuw

meetsysteem en een verhoging van het continue kwaliteitsniveau van het schoonmaakonderhoud en specifieke vloeronderhoud.

De verantwoordelijkheid van het juist en voldoende uitvoeren van het laagfrequent vloeronderhoud ligt bij de schoonmaakpartners. De werknemers bepalen wat er moet gebeuren. 'Ik zie wat en wanneer een vloer onderhoud nodig heeft. En kan dat ook direct uitvoeren. Zo heeft mijn werk meer en langer effect voor de op-

drachtgever', aldus' Bogdan Aleksandrowicz, specialist vloeronderhoud bij schoonmaakbedrijf Victoria.

Informatie: www.codeverantwoordelijkmarktgedrag.nl

Samenwerking Grontmij en Dolmans

Half januari is de samenwerking tussen Grontmij Nederland en Dolmans Facility Management met een feestelijk tintje bevestigd. Dit gebeurde op de stand van Dolmans tijdens Vakbeurs Facilitair in de Brabanthallen in Den Bosch.

Met ingang van 1 januari 2015 heeft advies- en ingenieursbureau Grontmij Nederland de aansturing en uitvoering van haar facilitaire diensten uitbesteed aan Dolmans Facility Management.

Het contract bevat onder meer de overname van betrokken medewerkers.

Het facilitaire dienstenpakket dat Dolmans voor alle locaties van Grontmij in Nederland beheert, bestaat onder andere uit inkoop, schoonmaak, beveiliging, catering, technisch beheer en onderhoud, groenvoorziening, wagenparkbeheer en afvalverwijdering.

Informatie: www.dolmans.com

Green Deal Circulaire Gebouwen uit de startblokken

'De Green Deal Circulaire Gebouwen is geen loze belofte, maar een krachtige samenwerking', aldus Ric de Rooij, directeur Interne Organisatie bij het ministerie van Economische Zaken, bij de ondertekening van de Green Deal Circulaire Gebouwen. Een samenwerking tussen architecten, projectontwikkelaars, aannemers, industrie, gebouwbeheerders en

eindgebruikers om het gedachtegoed van de circulaire economie op actieve wijze te vertalen naar gebouwen; Gezamenlijk met ZKH prins Carlos de Bourbon de Parme zette hij de eerste handtekeningen, waarna de circa zestig deelnemers eveneens hun deelname met een ondertekening bekrachtigden.

De Green Deal Circulaire Gebouwen richt

zich op een minimaal gebruik en hergebruik van grondstoffen en producten bij het ontwerp en de exploitatie van bedrijfsgebouwen. Voor gebouwen betekent dit niet alleen het kijken naar materialen, maar ook naar levensduurverlenging door het maximaal aanpasbaar maken van de gebruiksfunctie van een gebouw.

Informatie: www.cfp.nl

Ahoy neemt Safety&health @work over

Ahoy Rotterdam heeft de vakbeurs Safety&Health@Work overgenomen van Vakmedianet. Deze tweejaarlijkse vakbeurs voor veilig en gezond werken, vormt een uitbreiding van de beurzenportefeuille van Ahoy Rotterdam op het gebied van maatschappelijke en industriële veiligheid. Op 5 en 6 april 2016 vindt de beurs tegelijkertijd plaats met de tweede editie van Emergency Expo, het platform voor veiligheid, risicomangement en crisisbeheersing. Vakmedianet blijft als mediapartner aan de beurs verbonden.

Informatie: www.safetyandhealththatwork.nl

Nocore start met webinars

Nocore biedt aan haar relaties een uitgebreid opleidingsprogramma dat bestaat uit diverse soorten cursussen en masterclasses. Vanaf dit jaar wordt het opleidingsprogramma uitgebreid met webinars. Een webinar is een live interactief seminar gericht op online publiek. Deelnemers melden zich aan voor een sessie en kunnen vanuit kantoor of thuis via hun computer of tablet interactief deelnemen.

Het eerste onderwerp is de nieuwe werkkostenregeling. Nocore heeft haar pakket uitgebreid met nieuwe werkkostenfunctionaliteiten. Middels het webinar wordt de gebruiker uitgebreid geïnformeerd over de werkkostenregeling en hoe men deze moet verwerken in het softwarepakket.

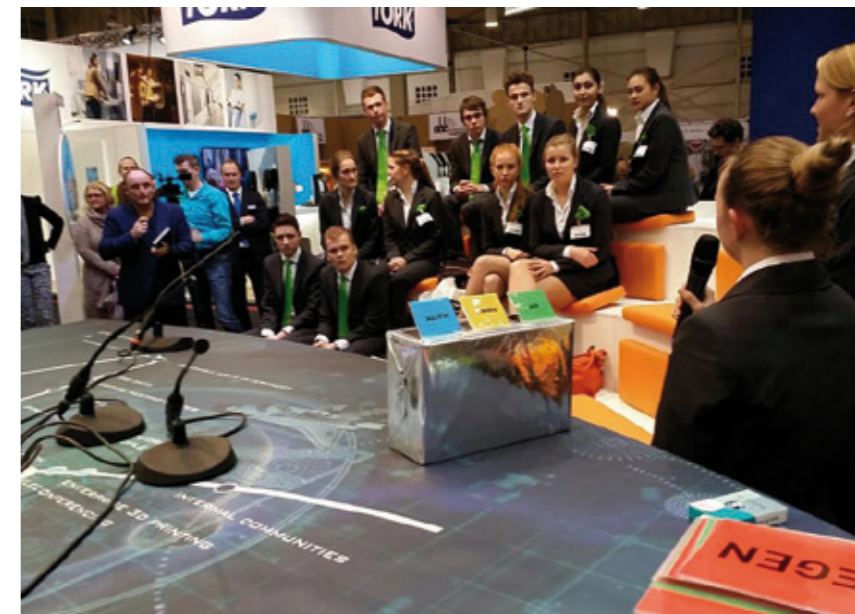
Informatie: www.nocore.nl

Saxion-studenten leveren creatieve ideeën

Studenten van Saxion-opleiding Facility Management uit Deventer hebben hun creatieve ideeën over producten en diensten binnen de circulaire economie aangeboden aan verschillende bedrijven op de Vakbeurs Facilitair in Den Bosch. Zo zijn er een leasejurk en een stadion-app gepresenteerd.

Een aantal bedrijven gaat samen met de studenten de ideeën verder uitwerken en mogelijk invoeren in hun organisatie. Enkele voorbeelden:

- Hago gaat op voorstel van de studenten aan de slag om meer bewustwording te creëren van recycling in de onderwijsomgeving. Zo kan er bezuinigd worden op schoonmaak en gaan grondstoffen niet verloren door afval te scheiden.
- Douwe Egberts gaat met de studenten kijken hoe ze hun koffiecups meer geschikt kunnen maken voor hergebruik, door een cupje uit één materiaal te laten bestaan.

- iNFacilities liep warm voor het idee om een toolkit-app te maken waarin praktische oplossingen worden aangeboden, zodat bedrijven direct aan de slag

kunnen en niet hoeven te wachten op facilitaire diensten. Dit bespaart tijd, brandstof en manuren.

Informatie: www.saxion.nl

Nieuwe website ABU

De ABU lanceerde in januari haar nieuwe website. Dit nieuwe online platform is een bron van informatie over flexibiliteit in de arbeidsmarkt en is aangepast aan de wensen en gebruiken van deze tijd. Met de nieuwe website presenteert de ABU de kennisbank van de flexbranche. Informatie, kennis en opinies worden op een toegankelijke manier aangeboden. Met de site wordt ook weer een nieuwe stap gezet naar meer persoonlijke en interactieve dienstverlening van de ABU aan zijn leden. De ABU is voor velen het informatiepunt als het om de flexibele arbeidsmarkt gaat. Dagelijks komen ABU-leden, flexkrachten, inleners, politici, vakbonden, wetenschappers, journalisten en vele anderen in contact met de ABU. Vragen van al deze gebruikers kunnen met de nieuwe website op een goede en snelle manier beantwoord worden.

De ABU vertegenwoordigt de belangen van circa 500 uitzendondernemingen met in totaal meer dan 2.400 vestigingen in Nederland. Elk jaar worden zo'n 700.000 uitzendkrachten geplaatst en 1,4 miljoen vacatures ingevuld.

Informatie: www.abu.nl

Horecava 2015 weerspiegelt opleving horecabranche

Ondernemingslust en investeringsbereidheid, dat typeerde de 59e editie van de Horecava, dé vakbeurs voor horecaprofessionals. Uit onderzoek onder bezoekers blijkt dat het optimisme in de markt zichtbaar is. Zestig procent van de bezoekers wil naar aanleiding van zijn beursbezoek zaken doen met exposanten. Er is ruim vijf procent meer directeuren/eigenaren en inkopers gekomen in vergelijking met de vorige editie. Daarnaast illustreerden ruim 150 innovaties, een groei van bijna dertig procent, de vindingrijkheid van de branche. Daarmee kunnen exposanten en beursorganisatie tevreden terugkijken op een succesvolle beurs. De Horecava werd gehouden van 12 tot en met 15 januari in Amsterdam RAI.

Terwijl het aantal bezoekers stabiel is, is het aantal bezoekende bedrijven toegenomen met acht procent. In totaal bezochten 55.570 horecaprofessionals de Horecava. Beursmanager Luuk Scholte van Amsterdam RAI: 'Dit jaar hadden we nieuwe initiatieven om de passie voor het culinaire vak terug te laten komen. Bezoekers hebben aangegeven dit zeer te waarderen.'

Met ruim 530 deelnemers van alle grote en kleine merken was Horecava 2015 een afspiegeling van de branche. De volgende Horecava vindt plaats van maandag 11 tot en met donderdag 14 januari 2016 in Amsterdam RAI. De Horecava beleeft volgend jaar haar zestigste editie.

Informatie: www.horecava.nl

Facilitaire Vakbeurs 2015
Locatie: Amsterdam RAI

E-ticket
Service

Vakbeurs voor de complete facilitaire sector

Woensdag 27 en donderdag 28 mei 2015 Amsterdam RAI

CNO-EXPO

Telefoon: 0548- 789238
E-mail: info@cno-expo.nl

www.facilitairevakbeurs.nl

Productnieuws

Papieren catalogus van 2,5 kilo blijft belangrijk

Manutan verstuurde in januari een catalogus die maar liefst 2700 pagina's telt, bijna 5 centimeter dik is en ruim 2,5 kilo weegt, naar klanten. Deze inkoopgids voor ondernemend Nederland bevat ruim 40.000 artikelen voor kantoor, magazijn en werkplaats. Ondanks een zeer uitgebreide webshop en talloze digitale mogelijkheden krijgt Manutan jaarlijks nog duizenden aanvragen voor de papieren catalogus.

'Natuurlijk verandert de rol van de papieren catalogus, en verspreiden we er minder dan jaren geleden', zegt marketing director Benelux Arie van Dusseldorp. 'Maar in veel bedrijven is de Manutan-catalogus nog steeds een heel praktisch oriëntatiemiddel. Het verhoogt het aantal bezoeken en bestellingen via de webshop. We horen vaak dat de catalogus het hele bedrijf door gaat.'

Informatie: www.manutan.nl

Intelligente videobewaking van Tyco

Tyco Integrated Fire & Security, specialist op het gebied van brandbeveiligings- en veiligheidsoplossingen, breidt haar oplossingen voor videobewaking uit met het nieuwe Exacq videobeheerplatform en intelligente videoanalyse. De nieuwe oplossingen maken gebruik van automatische videomonitoring die in real-time intelligente analyses van videobeelden maakt.

Bedrijven kunnen veel voordeel halen uit de uitgebreide video-oplossingen. Naast traditionele videobewaking, hebben klanten nu ook de mogelijkheid om automatisch voorwerpen en personen te identificeren en te volgen, beweging te analyseren en intelligente informatie uit meerdere videostreams te halen. Deze informatie helpt vervolgcases en apparaten efficiënter, uitgebreider en betrouwbaarder in te zetten, terwijl er ook waardevolle en concrete inzichten worden opgedaan.

Informatie: www.tyco.nl

Stroy: datavernietiging veiliger

Stroy breidt als eerste datavernietiger in Nederland zijn dienstverlening uit met een ongeëvenaard hoog veiligheidsniveau. De Stroy Ultra Secure zeef maakt het mogelijk om elektronische datadragers op locatie te shredden tot het formaat van maximaal 2 millimeter.

Met deze innovatie komt het bedrijf uit Purmerend tegemoet aan de strengere veiligheidseisen die binnen steeds meer overheidsinstellingen gelden met betrekking tot de vernietiging van gevoelige data.

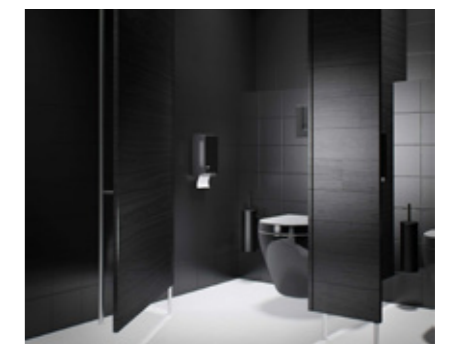
Informatie: www.stroy.nl

Satino Black lanceert innovatief concept in toiletpapier

Tijdens de vakbeurs Facilitair in Den Bosch heeft Satino Black vandaag zijn nieuwe dispenserlijn BriQ gepresenteerd. Daarmee realiseert het merk een belangrijke vernieuwing in het assortiment. Henk Bremer, commercieel directeur van Van Houtum, de eigenaar van Satino Black: 'Deze opvallend vormgegeven dispensers zijn bijzonder compact en vormen dankzij het extra lange, gevouwen toiletpapier, een veel slimmere oplossing dan de tra-

ditionele rol. Wij vervoeren geen lucht meer en voegen een nieuwe dimensie toe aan Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.' Het concept bestaat uit de Satino Black BriQ Single voor gevouwen toiletpapier, de BriQ Double voor een dubbele capaciteit en de BriQ Towel voor papieren handdoeken. Dispensers en vullingen zijn Cradle to Cradle gecertificeerd.

Informatie: www.vanhoutum.nl

Zonnepanelen 2.0: de zonnedakpan

Bij zonnepanelen denken we vaak aan een dak dat vol ligt met donkere, rechthoekige platen. Deze opvallende jongens worden niet door iedereen even gewaardeerd en daarom is er sinds kort iets nieuws op de markt: de zonnedakpan.

De naam zegt het eigenlijk al. De zonnedakpan is een dakpan en een zonnepaneel in één. Het is een zonnepaneel in de vorm

van een dakpan. De zonnedakpannen worden niet – zoals bij standaard zonnepanelen wel het geval is – óp de dakpannen geplaatst, maar het zijn de dakpannen. Sinds kort zijn deze zonnepanelen 2.0 ook in Nederland verkrijgbaar.

Bron: www.elektrotechniek365.nl

Zorg voor uw omgeving

Met schone, frisse openbare ruimtes, vooral toiletten en restaurants, laat u bezoekers zien hoeveel u om uw patiënten en medewerkers geeft.

Zet de toon met Tork® oplossingen:

- hygiëne voor uw keuken en sanitaire ruimten
- servetten en tafelaankleding voor uw restaurant

Bezoek ons op de vakbeurs Zorgtotaal op standnummer 09.C018

Meer informatie? www.tork.nl

'Op weg naar energieleverende gebouwen'

Professor Jan Rotmans over energieontwikkeling in kantoren

'Een energiebedrijf is van oudsher gericht op zoveel mogelijk energie leveren, maar in de toekomst is de vraag juist gericht op het leveren van zo weinig mogelijk energie. De klant wil dat het energiebedrijf hem daarbij helpt. Dat vraagt om een ander verdienmodel! FMI sprak met professor Jan Rotmans over de trends en ontwikkelingen op het gebied van energievoorziening in kantoren.'

Erik Ernst

Op de woningmarkt is een grote transitie gaande op het gebied van energievoorzieningen. De Green Deal Stroomversnelling (zie kader) waarbij ruim honderdduizend huishoudens energieneutraal omgebouwd zullen worden, is daar een mooi voorbeeld van.

Jan Rotmans – ook wel friskijker en dwarsdenker genoemd – is professor aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Hij heeft ruim tweehonderd publicaties op het gebied van klimaatverandering, duurzame transities en systeeminnovaties op zijn naam staan en is adviseur van de Verenigde Naties, de OESO en de Nederlandse regering.

Rotmans: 'Op dit moment investeren we, onder druk van de Europese wetgeving, in het energiezuinig maken van gebouwen. De uitdaging zit in het energieneutraal maken van bestaande gebouwen. Voor nieuw te bouwen kantoren wordt energieneutraliteit het uitgangspunt. Vervolgens gaan we op weg naar energieleverende gebouwen. Daar ben ik van overtuigd. Het is een kwestie van tijd, zeker bij nieuwbouw, dat we elk nieuw gebouw tot een leverancier gaan maken van energie aan de directe omgeving.'

Hybride gebouwen

Rotmans benoemt vijf trends:

1. Van energiezuinig naar energieneutraal en van energieneutraal naar energieleverend voor de komende tien tot vijftien jaar.
2. Interactie met de omgeving. Energie wordt steeds meer onderdeel van gebiedsontwikkeling waarbij gekeken wordt naar een energieplan voor de totale omgeving. Een mooi voorbeeld is Amsterdam Arena waarbij Ajax energie kan leveren aan alle gebouwen in de omgeving, waaronder het AMC. En andersom zijn er mogelijkheden om overtollige energie vanuit de gebouwen in de omgeving aan het stadion terug te leveren.
3. Andere grondstoffen en materialen om de gebouwen te bouwen of te verbouwen. Er valt nog een heleboel winst te behalen wat betreft de grondstoffen en materialen als het gaat om energiebesparende bouw. >

Professor Jan Rotmans

Foto: ©NFP Photography - Peter van Es

4. **Transformatie:** bestaande gebouwen transformeren en renoveren tot heel andere gebouwen. Alleen in Rotterdam al staat een derde deel van alle kantoorcomplexen leeg. Die gebouwen moeten voor een groot deel klantgeschikt worden getransformeerd, soms met heel andere functies dan een kantoorgebouw, soms als een veel beter aansluitend gebouw voor de nieuwe kantoorwerker.
5. **Het kantoordenken van tien tot twintig jaar geleden** waarbij een gebouw werd neergezet met als doel kantoor, gaat volledig op de schop. Rotmans: 'Het idee dat je een gebouw neerzet voor één doelgroep voor de komende vijftig jaar, is in deze tijd absurd. Dat is heel statisch gedacht; één doelgroep, één functie en één gebouw. Voor de toekomst zie ik steeds meer hybride combinaties tussen werk- en leefomgeving waarin de kantoorwerker zich veel meer thuis gaat voelen, want werk en privé worden steeds minder gescheiden.' Verder worden vaste banen flexibeler en worden kantoorgebouwen anders gebruikt door het activiteitgerelateerd werken. 'Ook zie je dat meer bedrijven zich bij scholen/campusen gaan vestigen vanwege de aanwezige andere bedrijven en studenten en het idee van leren, werken en ondernemen. Leerlingen zitten in de buurt van potentiële stageplekken en bedrijven zitten dicht bij studenten.'

Robots

Disruptieve innovaties zijn innovaties die een bestaande markt op zijn kop zetten, waardoor er in feite een geheel nieuwe markt ontstaat. Rotmans: 'Door dit soort innovaties gaan we meer werken met robots waarbij de processen waar nu nog mensen voor nodig zijn, overgenomen worden door robots. Naast de daarbij ontstane werkgelegenheid om die robots te maken, is dit – in het licht van de vergrijzing – een noodzakelijke stap. Door vergrijzing en ontgroening moet in de toekomst een derde van de mensen het geld verdienen voor twee derde van de ouderen. Dat betekent dat iedereen inzetbaar moet zijn om dat geld collectief te kunnen ophoesten. Ik ben daar overigens positief over gestemd.

'Wat je verder krijgt, en dat is ook gelijk het paradoxale, is dat we mensen opleiden voor een beroep, terwijl de helft van die beroepen over tien of vijftien jaar niet meer bestaat. Andersom geldt dat ook; de beroepen die er dan zijn, bestaan nu nog niet, dus is het lastig om daarvoor op te leiden waardoor de relatie tussen de opleiding en het uiteindelijke beroep steeds zwakker wordt. We moeten daarom mensen gaan opleiden op een manier zodat ze allerlei kanten op kunnen; beroepsgericht opleiden wordt steeds lastiger. 'Een andere leuke ontwikkeling is dat er steeds meer vrouwen aan de top komen waardoor we die vrouwelijke invloeden terug gaan zien binnen organisaties. Verder worden de bedrijven steeds kleinschaliger waardoor de grote bedrijven worden opgeknipt in kleine

eenheden en zelfsturend worden. Daardoor verandert de organisatie van grote bedrijven fundamenteel. 'Steeds meer kleine bedrijven zullen elkaar gaan aanvullen, en gebouwen worden gekoppeld aan meerdere gebruikers. Die bewonersgroepen bestaan uit combinaties van kleine flexibele bedrijven die op diverse manieren complementair aan elkaar zijn. Zo kan het ook zijn dat een kleine facilitair dienstverlener in zo'n bedrijfsverzamelend pand trekt en het facility management voor dat pand op zich neemt voor heel uiteenlopende andere kleinschalige bedrijfjes. De bewoners van deze nieuw kantooromgevingen vullen elkaar aan en zijn niet afhankelijk van grote – bijvoorbeeld facilitaire – dienstverleners. "Klein is het nieuwe groot", geldt bij dit soort nieuwe constructies.'

Europese wet- en regelgeving

Eén norm is heilig en dat is de Europese wetgeving die aangeeft dat alle nieuw te bouwen gebouwen vanaf 2020 energieneutraal moeten zijn. Rotmans: 'Dat lijkt ver weg, maar over vijf jaar is dat gewoon wetgeving en dat betekent dat het sanctioneel beleid is waarbij boetes gaan zorgen voor handhaving van deze wetgeving.

'Voor nieuw te bouwen complexen is het vrij eenvoudig om energieneutraal te bouwen; voor de te renoveren gebouwen kun je het energieneutraal maken van gebouwen vergelijken met de woningmarkt; driekwart komt uit energiebesparing zoals slimmer beheer van apparaten, isolatie en de vraag naar energie met zeventig tot tachtig procent terugdringen; een kwart bestaat uit alternatieve, schone energiebronnen. Daarbij valt dan te denken aan warmtepompen, zonnepanelen, windmolens, restwarmtegebruik en warmte- en koudeopslagmogelijkheden. Duidelijk is dat energieneutraal dus niet alleen over alternatieve energiebronnen gaat, maar juist ook over energiebesparende maatregelen.'

Kanteling

'Een rechtstreeks gevolg van de crisis is dat we te kampen hebben met een enorme leegstand van kantoorgebouwen', gaat Rotmans verder. 'Die leegstand heeft een structureel karakter en werkt nog wel even door. Daar waar we de afgelopen zestig jaar gebouwd hebben voor zeven miljoen mensen, gaan we dat de komende zestig jaar doen voor zevenhonderdduizend mensen. Dan hebben we het over woningen, kantoren,

> Green Deals

Green Deals zijn afspraken tussen de Rijksoverheid en andere partijen. Die andere partijen zijn bedrijven, maatschappelijke organisaties en andere overheden. De Green Deal helpt om duurzame plannen uit te voeren. Bijvoorbeeld voor energie, klimaat, water, grondstoffen, biodiversiteit, mobiliteit, biobased economy, bouw en voedsel. In een Green Deal probeert de overheid knelpunten weg te nemen bij duurzame plannen. Het Rijk kan zich bijvoorbeeld inzetten om wet- en regelgeving aan te passen.

Bron: Rijksoverheid.nl

bedrijfsterreinen, wegen en infrastructuur.

'Om die verandering van vraag te kunnen managen hebben we een forse kanteling van het gedachtegoed van bouwen nodig, waarbij we ons moeten richten op het transformeren en renoveren van bestaande gebouwen naar multifunctionele gebouwen met andere doelgroepen. Juist de crisis is een drijvende kracht om duurzaam te gaan denken en doen, en dwingt ons ertoe om slimmer om te gaan met wat we hebben. Minder nieuwbouw en meer renovaties en transformatie van gebouwen voor nieuwe doelgroepen en nieuwe gebruikers.'

Op de vraag welke veranderingen dit met zich meebrengt voor bedrijven die zich bezighouden met bouw, verbouw, onderhoud en beheer, antwoordt Rotmans: 'De verdienmodellen van bedrijven staan aan de vooravond van een grote kanteling. Bij een bouwbedrijf bijvoorbeeld is het verdienmodel volledig gericht op bouwen, maar dat verandert zodra het bouwbedrijf zich steeds meer moet bezighouden met renovatie en transformatie van gebouwen; waarbij het verdienmodel juist gericht is op het faciliteren van de klant in bijvoorbeeld energievoorzieningen en telecomvoorzieningen. 'Een ander voorbeeld is een energiebedrijf dat vroeger zoveel mogelijk energie wilde leveren; in de toekomst is de vraag juist gericht op het leveren van zo weinig mogelijk energie en vraagt de klant aan het energiebedrijf om hem daar juist mee te helpen. Het verdienmodel zal dan komen te liggen in de energiebesparende maatregelen die het energiebedrijf kan leveren. Die veranderende omstandigheid vraagt ook om

andere medewerkers. We zitten nu midden in die transitiefase waarbij de verdienmodellen van bedrijven volledig aan het kantelen zijn.'

Circulaire economie

De veranderende omstandigheid waarin de bouwsector zich bevindt, brengen ook ontwikkelingen met zich mee op het circulair economische vlak. Rotmans noemt daarbij enkele voorbeelden: 'Zowel bij nieuwe gebouwen als bij renovatie en transformaties van bestaande gebouwen voeren we allerlei duurzame oplossingen door zoals het opvangen van regenwater voor het grijswatercircuit. 'Een ander voorbeeld is het gebruik van Maaswater als koelwater bij gebouwen in Rotterdam die aan de Maas staan. Ook in de dagelijkse gang van zaken proberen we steeds om minder belasting van het milieu te vragen; door verregaande digitalisering gebruiken we aanmerkelijk minder papier. Een ander fenomeen is de deeleconomie waarbij bezit steeds minder belangrijk is en waarbij de producent de beheerder wordt van grondstoffen, bijvoorbeeld bij vloerbedekking, verlichting en kantoormeubilair. We hebben straks geen lampen meer nodig, maar verlichting. Ook hier staan we aan de vooravond van een enorme kanteling die veel verder gaat dan alleen de kantooromgeving.'

> Erik Ernst is projectleider Facility bij FrieslandCampina en lid van de redactie van FMI.

Nieuw licht op de zaak

Gemeente Haarlemmermeer verdient investering binnen één jaar terug

Bart van
Gageldonk

Licht; we denken er niet zo veel over na. Het moet het doen en je wilt er eigenlijk niet te veel last van hebben. Het is echter een van de meest gemakkelijke posten waar je veel op kunt besparen en waarvan je de CO₂-uitstoot drastisch kunt verminderen. Niet voor niets kwam de stichting Natuur en Milieu met de campagne 'Nieuw licht op de zaak.'

Bedrijven en kantoren in Nederland laten jaarlijks 725 miljoen euro op de plank liggen doordat ze hun onzuinige ouderwetse TL-lampen niet vervangen door zuinigere exemplaren. Zij stoten onnodig veel CO₂ uit, vergelijkbaar met de jaarlijkse uitstoot van bijna één miljoen auto's. In Nederlandse bedrijfsgebouwen hangen naar schatting nog 25 miljoen ouderwetse TL-lichtbakken met gemiddeld twee lampen. Deze verlichting is eenvoudig te vervangen door de laatste generatie energiezuinige TL-lampen die veertig procent zuiniger zijn.

Vooral grote kantoren, zorginstellingen en parkeergarages gebruiken veel licht. De besparingsmogelijkheden zijn enorm. Zo liet de RAI haar armaturen aanpassen en verving 13.000 oude TL-lampen. Ze bespaart nu jaarlijks 150.000 euro, verminderde de CO₂-uitstoot met 1.000 ton en heeft de investering binnen vier jaar terug verdiend. Het ministerie van Infrastructuur & Milieu verdient de investering zelfs in 2,5 jaar terug. Een Nijmeegse parkeergarage, het Eindhovense stadhuis, het Haags Gemeentemuseum; ze pasten hun verlichting aan en besparen nu elk jaar tienduizenden euro's.

Ook de Gemeente Haarlemmermeer heeft ervoor gekozen om de TL-armaturen te laten renoveren. Een flink project. Maar zeker de moeite waard en in de praktijk goed uitvoerbaar. Piet Liefing, clustermanager Facility Management en Lies Horikx, adviseur Cluster

Facility Management van de Gemeente Haarlemmermeer vertellen over hun ervaringen bij het renoveren van bestaande armaturen in het stadhuis.

Kostenbesparing

'De wens om de oude verlichting aan te pakken was vooral gebaseerd op kostenbesparing', aldus Liefing. 'Ons Raadhuis is ruim dertig jaar oud en op sommige punten verouderd. Op dit moment is het onduidelijk of we gaan verbouwen, herbouwen of verhuizen. Dat is een overweging die de raad de komende maanden gaat maken. Wij hebben dus gekeken naar zaken die zich snel terugverdienen. Het besparen op licht door de renovatie van de armaturen was op korte termijn rendabel. Het aanpassen van de in totaal 2179 lichtbakken gaat zich naar verwachting binnen tweeënhalf jaar terugverdienen.'

Projectleider Horikx vult aan: 'We hebben allerlei verschillende armaturen in het Raadhuis. Greenfox hield een schouw waarin zij de situatie in kaart brachten en op basis waarvan ze een voorstel gedaan hebben. Daarbij is ook gekeken naar het aantal uren dat het licht brandt in de verschillende ruimtes. Als een lamp maar zelden aan staat, heeft het niet zoveel zin deze te renoveren. Het totale plaatje was positief.'

Het is deze korte terugverdientijd en de vermindering van de CO₂-uitstoot met veertig procent, die maken dat stichting Natuur en Milieu de campagne 'Nieuw

Foto: iStock

licht op de zaak' is gestart. Directeur Campagnes Olof van der Gaag legt uit: 'Het aanpassen van TL-armaturen voor de energiezuinige t5-verlichting is een eenvoudige maatregel met een groot effect die zich snel terug verdient. Het renoveren van een armatuur kost gemiddeld 55 euro en levert jaarlijks gemiddeld 25 euro op. We willen het komende jaar 100.000 lichtbakken vervangen. Het is gelukkig niet nodig om alle oude armaturen naar de schroothoop af te voeren. Wel is er een aanpassing nodig. Samen met het uit- en indraaien van de nieuwe lampen is dit een arbeidsintensieve operatie. Om dit voor elkaar te krijgen werkt Natuur & Milieu samen met de sociale onderneming GreenFox.'

Social return

Het renoveren van verlichting doet GreenFox in samenwerking met ruim twintig sociale werkplaatsen in 25 gemeenten en dat aantal breidt zich nog uit. Door werk passend te maken voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, benutten zij hun specifieke kwaliteiten optimaal. Werknemers worden lokaal opgeleid door GreenFox.

Na het behalen van het benodigde certificaat voeren ze vervolgens de werkzaamheden, onder begeleiding van een erkend installateur, op de locatie zelf uit. Het komt de werkgelegenheid voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt dus ten goede. Was dit voor de Gemeente Haarlemmermeer een doorslaggevend argument?

Liefing: 'Het is natuurlijk een mooi verhaal en prima aanpak. Maar uiteindelijk staan kwaliteit en prijs voorop. We hebben het project gewoon aanbesteed en ze kwamen het beste uit de bus.' Lies Horikx: 'Om de werkwijze mee te maken en het resultaat van tevoren goed in te kunnen schatten, hebben we een proefopstelling gemaakt. We hebben een kamer van het cluster Facility Management laten aanpassen om

zelf te kunnen ondervinden hoe deze renovatie in zijn werk gaat, hoe het werk wordt uitgevoerd en wat het uiteindelijk oplevert. We hebben de opstelling twee weken laten draaien en alles doorgemeten. Het resultaat was voldoende en dan is de social-returnfactor een groot pluspunt.'

Gedegen voorbereiding

In de praktijk was het niet veel anders dan een regulier project volgens Liefing: 'Voor ons zat vooral een hoop werk in de interne communicatie en planning.' 'Met name de planning was een belangrijke puzzel', vertelt Horikx. 'We hebben als gemeente te maken met verschillende stakeholders: burgemeester, wethouders, raadsleden, ambtenaren en de bezoekers van het Raadhuis en openbare vergaderruimtes. Al snel werd duidelijk dat het zomerreces de beste periode was om de werkzaamheden uit te laten voeren en dat de openbare ruimtes het beste buiten de openingstijden aangepakt konden worden. Zo konden alle werkzaamheden doorgaan en hadden de burgers zo min mogelijk last.'

'Het is belangrijk om met al deze betrokkenen goed af te stemmen. Dat is voor de installateurs wel zo prettig. Het zorgt ook voor het draagvlak.' Clustermanager Liefing benadrukt: 'Het ijkpunt voor mij is of ik klachten krijg. Als er geen klachten bij mij komen gaat het goed. Ik heb geen klachten gehad vanuit de organisatie. GreenFox was twee maanden met één team van vier tot zes personen met de renovatie bezig. Ze waren, enthousiast, gedreven, geconcentreerd en trots op hun werk.'

De Gemeente Haarlemmermeer bespaart nu jaarlijks circa 52.000 euro op de kosten voor verlichting en heeft de CO₂-uitstoot gereduceerd met 144.000 kilogram. 'Klinkende cijfers' volgens Van der Gaag. 'De resultaten spreken voor zich. We roepen bedrijven dan ook op om deel te nemen. Samen kunnen we het verschil maken, oud licht kost simpelweg te veel. "Nieuw licht op de zaak" maakt verlichting groener, goedkoper en is ook nog eens sociaal.'

Liefing raadt het, afhankelijk van de specifieke situatie, iedere organisatie aan. Zelfs als het gaat om een gehuurd pand: 'Als je een oud kantoor hebt is het zeker de moeite waard. Het laat zich bijna niet sneller terugverdienen, ook in vergelijking met andere oplossingen als hele nieuwe armaturen. De renovatie van de armaturen is een project dat we ook gedaan zouden hebben als we zouden huren. Lampen moeten toch vervangen worden en de besparing is hoog, ook als je huurt.'

> Bart van Gageldonk is programmaleider b2b-campagnes Natuur & Milieu. Meedoen? Dat gaat eenvoudig door je aan te melden op nieuwlichtopdezaak.nl. Daar is ook meer informatie te vinden.

Green Deal Circulaire Gebouwen

Van circulaire economie naar de gebouwde omgeving

In Nederland dragen gebouwen voor een belangrijk deel bij aan de CO₂-uitstoot. Zij spelen door de hoge grondstoffenintensiviteit echter ook een belangrijke rol in het ontwikkelen van de circulaire economie. Daarom heeft CFP, in samenwerking met de rijksoverheid, de Green Deal Circulaire Gebouwen ontwikkeld.

De Green Deal Circulaire Gebouwen richt zich op een minimaal (her)gebruik van grondstoffen en producten bij het ontwerp en de exploitatie van gebouwen. Dit betekent dat niet alleen materialen hierin worden meegenomen, maar ook de levensduurverlenging wordt gemaximaliseerd door het aanpasbaar maken van de gebruikersfunctie van een gebouw.

Uiteindelijk zal voor ieder gebouw in Nederland bekend moeten zijn hoe circulair het is en waar de verbeterkansen liggen. Dit creëert een enorme maatschappelijke, ecologische en financiële waarde voor Nederland. De benodigde investeringen zullen significant bijdragen aan de duurzame economische groei van Nederland. De opzet van de Green Deal Circulaire Gebouwen is om een significante bijdrage te leveren aan dit doel door middel van het opstellen van een gebouwenpaspoort waarmee de circulariteit van een gebouw kan worden vastgesteld.

Praktijkgerichte ontwikkelingen

Een van de belangrijkste redenen voor deelnemers om mee te doen aan de Green Deal vormt het versneld ontwikkelen van circulaire gebouwen. De grote uit-

daging is om in samenwerking tussen ministeries en ruim zestig marktpartijen een goede voortgang te realiseren en betrokkenheid te bewaken. Om dit te realiseren wordt gebruik gemaakt van een praktijkgerichte benadering waarbij ontwikkeling plaatsvindt aan de hand van ten minste zes pilotgebouwen. De deelnemende organisaties zijn verdeeld over de projectgroepen waarbij iedere pilotgroep één pilotgebouw vertegenwoordigt. Daarnaast zal de projectgroep zich bezighouden met het ontwikkelen van het gebouwenpaspoort, de zogenaamde 'ontwikkelgroep'.

De projectgroepen zullen in verschillende fases de conceptversies van het gebouwenpaspoort testen op hun eigen pilotgebouw. Door de concepten van het gebouwenpaspoort te testen op bestaande gebouwen is het mogelijk om inzicht te krijgen in de toepasbaarheid van het paspoort. Bovendien kunnen de pilotgroepen feedback leveren op het gebouwenpaspoort, zodat de ontwikkelgroep het paspoort continu kan verbeteren. De pilotgebouwen worden beschikbaar gesteld door ABN Amro, KPN, Koninklijke Bibliotheek, Lyceum Schravenlant & Hevo, SNS Bank en de Provincie Utrecht.

De type pilotgebouwen variëren van kantoorpanden

*Stefan Maatman,
Gerrit Jan Vaatstra*

(ABN Amro en KPN), retail (SNS Bank), een monumentale pand (Koninklijke Bibliotheek), nieuwbouw (Lyceum Schravenlant) en een nog te realiseren gebouw (Fort aan de Buursteeg, Provincie Utrecht).

Gebouwenpaspoort

De eerste fase van de Green Deal Circulaire Gebouwen bestaat uit het ontwikkelen van een gebouwenpaspoort. De doelstelling is om het gebouwenpaspoort eind 2015 gerealiseerd te hebben. De input voor het gebouwenpaspoort zal deels geleverd worden door reeds bestaande initiatieven of gebouwen, zoals het kantoorpand van Alliander, dat al beschikt over een grondstoffendatabase. Aanvullend hierop wordt de input gebruikt van de pilotgebouwen en worden diverse deskundigen vanuit het werkveld benaderd om met hun kennis bij te dragen aan de ontwikkeling van circulaire gebouwen. Ook methodieken als Breeam of GPR kunnen worden geïntegreerd in het gebouwenpaspoort. Het gebouwenpaspoort moet een levend document worden dat door de jaren heen aangepast kan worden aan nieuwe ontwikkelingen. Binnen de Green Deal is een ontwikkelteam geformeerd. Alliander is een van de partijen die deelneemt aan het

ontwikkelteam, waarbij ze hun kennis en ervaring vanuit hun nieuwbouw in Duiven op basis van circulaire principes beschikbaar stellen. In de loop van 2015 zal de ontwikkelgroep een aantal conceptversies afleveren die gebruikt kunnen worden door de projectgroepen. In 2016 gaat de Green Deal verder met het aanbrennen van een normering in het gebouwenpaspoort, zodat de impact van diverse materialen en grondstoffen op de circulariteit van een gebouw kan worden vastgesteld.

Fort aan de Buursteeg

De Provincie Utrecht doet mee aan de Green Deal Circulaire Gebouwen, omdat de provincie een verregaande ambitie op het gebied van duurzaamheid en circulaire gebouwen heeft. De Provincie is daarnaast deelnemer van de Economic Board Utrecht domein Groen en ook vanuit die invalshoek wordt het idee omarmt van circulariteit en circulair bouwen. 'We zijn momenteel hard aan het werk om begin 2015 te starten met het bouwen van het Bezoekerscentrum Fort aan de Buursteeg - het belangrijkste fort van de Grebelinie. Bij dit project is het gebied sterk betrokken, daarom denken we dat het hier toepassen van circu-

Brainstormsessie
pilot Provincie
Utrecht start-
bijeenkomst
13 januari 2015

lair bouwen een grote exposure heeft voor zowel het bezoekerscentrum als voor dit duurzaamheidsprincipe', aldus Herman Ruiters, programmamanager Grebbelinie bij de Provincie Utrecht.

Peter Elsevier Stokmans is betrokken bij de Green Deal als architect van het bezoekerscentrum. Volgens Elsevier Stokmans biedt de Green Deal verrijking en verdieping in de kennis en aanpak van circulaire gebouwen. Daarnaast creëert de Green Deal een breder maatschappelijk draagvlak en bewustwording. Ook draagt het bij aan een andere manier omgaan van materialen en het beperken van verspilling. 'De kansen voor circulaire gebouwen zijn optimaal. Zeker bij nieuwbouw, omdat daar bij het ontwerp al rekening gehouden kan worden met de circulariteit van gebouwen. Bij bestaande gebouwen kunnen vaak met redelijk lage investeringen de circulariteit van gebouwen worden verhoogd', meent Elsevier Stokmans.

Met een deelname van ruim zestig organisaties en drie ministeries is de belangstelling voor de Green Deal erg hoog. Om alle nieuwe organisaties onder te kunnen verdelen in projectgroepen zullen op termijn nieuwe pilotgebouwen aan de Green Deal worden toegevoegd. Voor meer informatie over de Green Deal Circulaire Gebouwen en mogelijke deelname kan contact worden opgenomen met CFP.

> Stefan Maatman en Gerrit Jan Vaatstra zijn consultant bij CFP

ZKH Prins Carlos de Bourbon de Parme en Ric de Rooij, hoofd-directeur bij het Ministerie van Economische Zaken zetten als eerste hun handtekeningen (Bron: Koninklijke bibliotheek, Jos Uljee).

Ondertekening Green Deal Circulaire Gebouwen door overheid en meer dan zestig marktpartijen (Bron: Koninklijke bibliotheek, Jos Uljee).

> Gebouwen in de circulaire economie

De circulaire economie is een systeem dat probeert om de waarde van grondstoffen te behouden en het gebruik van nieuwe grondstoffen te beperken. Specifiek voor gebouwen houdt dit in dat bij het ontwerpen van gebouwen al rekening wordt gehouden met hergebruik van grondstoffen die worden toegepast. Ook bij sloop of renovatie van gebouwen wordt nagedacht over het efficiënt (her)gebruiken en recycelen van grondstoffen en materialen. Op deze manier ontstaat er een gesloten kringloop van producten en een minimalisering van het afval. Circulaire gebouwen houden rekening met de vraagbehoefte van de gebruiker, wat kan leiden tot aanzienlijke kostenbesparingen. Bovendien zijn circulaire gebouwen toekomstbestendig en behouden ze langer hun waarde. Dit draagt bij aan de verhoging van de waarde van de gebouwen. Daarnaast kunnen de processen in een gebouw optimaal circulair worden gemaakt, wat kan bijdragen aan het verlagen van de operationele en onderhoudskosten. Voor de gebouwde omgeving geldt daarbij dat deze in Nederland ca. 92.000 voetbalvelden en de helft van de EUR 3,3 biljoen aan bezittingen vertegenwoordigen.

Zorgtotaal
18 - 20 maart 2015
Jaarbeurs Utrecht

BioFriends Nederland BV

Standnummer: Hal 9 D010
Naam: Jan van Triest
Functie: Cleaning Consultant

Waarom je onze stand niet mag overslaan? Omdat wij u alles kunnen vertellen over innovatief reinigen op basis van ultra microvezel techniek. Bent u benieuwd hoe wij invulling geven aan onze slogan? Nieuws-

gierig naar wat wij voor u, uw organisatie én voor elkaar kunnen betekenen? Of vindt u het gewoon leuk ons te ontmoeten? Wij nodigen u van harte uit bij ons langs te komen. Neem relaties en collega's mee; we beloven dat u niet voor niks op bezoek zult komen.

juridisch

Franchise

Franchising is een hechte vorm van samenwerking tussen juridisch zelfstandige ondernemers, de franchisegever en de franchiseemer, die onder gebruikmaking van een gemeenschappelijke naam en met een uniforme uitstraling producten en diensten aanbieden aan afnemers.

Franchising is daarbij een systeem voor de afzet van goederen en/of diensten en/of toepassing van technologie, gebaseerd op een hechte en voortdurende samenwerking tussen juridisch en financieel zelfstandige en onafhankelijke ondernemingen, de franchisegever en zijn individuele franchiseemers.

In bijna alle sectoren – detailhandel, persoonlijke en zakelijke dienstverlening, horeca en vervoersdiensten – komt franchising voor. Als commerciële samenwerkingsvorm neemt franchising in populariteit toe. Bekende franchiseformules zijn: Hema, Febo en Albert Heijn.

De afspraken tussen de franchisegever en franchiseemer worden vastgelegd in de franchiseovereenkomst. In de Nederlandse wet is niets over de franchise-overeenkomst geregeld. In de franchise-overeenkomst komen twee partijen met elkaar overeen dat de franchiseemer tegen bepaalde strikte voorwaarden gebruik mag maken van merken, namen en concepten van de andere partij, de franchisegever. Vaak moet hij ook het assortiment van de franchisegever voeren. De franchiseemer dient meestal een vaste vergoeding te betalen, of een percentage van zijn omzet af te dragen aan de franchisegever.

De franchiseovereenkomst

Zowel op de franchiseemer als op de franchisegever rusten verplichtingen. De franchiseemer moet in elk geval de franchisefee betalen, terwijl de franchisegever de franchiseemer de beschikking moet geven over de formule. Daarnaast zal de franchisegever de ondernemer vaak ondersteunen, meestal vooral op het gebied van marketing.

Veel voorkomende onderwerpen in de franchiseovereenkomst zijn:

- de inhoud van het recht van de franchise;
- de omvang van de licentie voor het gebruik van de intellectuele eigendomsrechten van de franchisegever;
- de (hoogte van) de franchisefee en de wijze van betaling;
- het zelfstandig ondernemerschap van de franchiseemer en de mate van vrijheid die de franchiseemer daarbij heeft;

- de wijze waarop de bedrijfsruimte van de franchiseemer zal moet worden ingericht en gepresenteerd;
- afspraken over de eventuele afnameverplichting van de franchiseemer;
- de vereiste verzekeringen en de wijze van financiering;
- de wijze van opleiding en training van zowel de franchiseemer als zijn werknemers;
- de manier van reclame en promotie van het merk van de franchisegever;
- de duur van de franchiseovereenkomst. De termijn is vrij, maar gebruikelijk is het opnemen van een termijn van vijf jaar;
- de wijze van formulebeheer en kwaliteitscontrole door de franchisegever;
- een geheimhoudingsbeding dat vooral betrekking zal hebben op de voor partijen gevoelige bedrijfsinformatie;
- een non-concurrentiebeding. Zowel tijdens de looptijd van de franchiseovereenkomst, als in een overeengekomen periode daarna, zal het de franchiseemer niet toegestaan zijn om een soortgelijk bedrijf uit te oefenen;
- de eventuele overdracht van de franchise door franchisegever of door franchiseemer;
- de beëindigingsmogelijkheden van de franchiseovereenkomst.

Ook dient een franchiseemer een in veel gevallen huurovereenkomst aan te gaan die is gekoppeld is aan de franchiseovereenkomst. Hiervoor is toestemming van de kantonrechter vereist.

Duur, verlenging en opzegging

In de praktijk wordt een franchiseovereenkomst meestal aangegaan voor vijf jaar met een optie voor nog eens vijf jaar. Tenzij daarover het de franchiseovereenkomst andere afspraken zijn gemaakt, kan de franchiseovereenkomst tegen het einde van zo'n termijn worden opgezegd. Als de franchiseovereenkomst geen afspraak bevat over de opzegtermijn, moet een redelijke termijn in acht worden genomen. Welke termijn redelijk is, moet per geval worden bepaald, onder meer aan de hand van de looptijd van de franchise-overeenkomst.

> Cedric de Breet is Advocaat – Partner bij Certa Legal Advocaten

> Certa Legal, een full service juridische dienstverlener, behandelt in deze rubriek diverse juridische aspecten die van belang kunnen zijn voor het facilitaire werkveld.

FM: Van kostenbesparing naar opbrengsten realiseren

De afgelopen jaren heeft FM zich gericht op het verhogen van de efficiëntie en het verlagen van de kosten. Voor veel facilitair bedrijven is dit lastig vol te houden, terwijl de vraag naar verdere optimalisatie blijft bestaan. Hoe kunnen we anno 2015 invulling geven aan die behoefte? Een van de mogelijkheden is om het facilitair bedrijf van een cost center te transformeren naar een profit center.

Ruud Schneijdenberg, Laury Zwart

Van oudsher zijn we als facility management verantwoordelijk voor 'het huishouden' van het bedrijf en zorgden we ervoor dat ieder personeelslid diensten en middelen tot zijn beschikking had om het werk goed te doen. Kortom, we zorgden voor een productieve werkomgeving.

In de loop der jaren zijn daar vele aspecten bijgekomen. De werkomgeving moest ook schoon, veilig, aantrekkelijk, duurzaam, efficiënt en flexibel zijn. Hierdoor namen, naast de kennis en kunde van FM-professionals, ook de kosten toe.

De laatste vijftien jaar zijn we ons dus steeds meer gaan richten op het efficiënter en meer kostenbewust runnen van het facilitair bedrijf. Met uiteindelijk als gevolg dat steeds meer van de facilitaire dienstverlening werd gecentraliseerd of uitbesteed aan gespecialiseerde bedrijven.

Anno 2015 zien we dat de mogelijkheden voor facility management om verder te optimaliseren, beperkt zijn. In veel gevallen kunnen we geen kosten blijven besparen, zonder afbreuk te doen aan de kwaliteit van dienstverlening en van de organisatie. De huidige ontwikkelingen - de digitalisering, de deeleconomie en het verlangen dat we als facility managers blijven innoveren, creativiteit en ondernemerschap tonen - maken dat we moeten zoeken naar mogelijkheden om bijvoorbeeld ook opbrengsten te gaan genereren, bijvoorbeeld met de faciliteiten, de kennis en de kunde die we als FM-professionals tot onze beschikking hebben.

Asset sharing

De deeleconomie was in 2014 al populair, maar wordt dé trend van 2015, waarin we alles wat we al hebben beter benutten door het te delen (verhuren, uitlenen of ruilen) met anderen. Bij veel organisaties staan dure apparaten stil, bedrijfsruimten leeg of is waardevolle kennis onbenut. Zonde om hier niets mee te doen, want dat wat stil staat of onderbezet is, vertegenwoordigt ondernemingsrisico, kost geld en is alles behalve duurzaam.

Via online deelplatformen, zoals www.floow2.com, kan ieder bedrijf of iedere instelling haar vraag en aanbod transparant en verhandelbaar maken - van heftrucks, bedrijfswagens, printapparatuur, kantoormeubelen, kantinefaciliteiten en vergaderruimten; tot de kennis, kunde en tijd van personeel.

Het mes snijdt vervolgens aan meerdere kanten. Bedrijven kunnen van elkaar

huren en zo minder kosten maken. Ze hoeven namelijk niet te investeren in de aankoop van nieuw materieel of het aannemen van vast personeel. Of dat wat beschikbaar is, kan tijdelijk worden verhuurd aan andere bedrijven in de buurt. Op die manier worden kosten bespaard en wordt nieuwe omzet gegenereerd.

Asset sharing zou natuurlijk geen business model van de toekomst zijn, als er naast de financiële impact geen duurzaam en sociaal voordeel aan zit. Doordat bedrijven samenwerken en gebruik gaan maken van spullen waarin andere bedrijven al hebben geïnvesteerd, hoeven minder nieuwe producten geproduceerd te worden. Zo gaan we samen efficiënter om met grondstoffen en energie.

Kans voor FM

Asset sharing stelt ons als facility managers in staat om inkomsten te genereren en tegelijkertijd duurzaam en sociaal voordeel te behalen. Het maakt ons van toegevoegde waarde, want organisaties of leidinggevenden kunnen toch moeilijk nee zeggen tegen een facility manager die - op een duurzame manier - extra omzet realiseert?

Een dergelijke verandering is uiteraard niet eenvoudig. De organisatie moet er wel klaar voor zijn. De directie dient te

besluiten óf en hoe de organisatie ermee aan de slag gaat. Aan ons als facility manager de taak om:

- hierover mee te denken en te adviseren;
- vraag en aanbod te inventariseren. Wat hebben we beschikbaar en waar hebben we zelf behoefte aan?;
- het model te implementeren in de dagelijkse gang van zaken; iedere medewerker moet beseffen dat als er iets nodig is dan huur ik het bij de burens

heb ik iets over dan verhuur ik het aan een ander bedrijf;

- en ten slotte het beheer: matchen van vraag en aanbod, sluiten van deals, transport, facturatie, et cetera.
- Procore ziet voor zichzelf in deze een rol in het adviseren over asset sharing en het begeleiden van implementatietrajecten op dit gebied. De directie van Procore ziet de meerwaarde van asset sharing als nieuwe, innovatieve service richting haar opdrachtgevers. Asset sharing staat of valt namelijk met de professionele aandacht die het wordt gegeven en dat is facility managers op het lijf geschreven. Het wordt onderdeel van de bedrijfsvoering en zal ook nieuwe werkgelegenheid opleveren.

'Gewoon doen'

Facility managers kunnen zich met asset sharing onderscheiden. Natuurlijk zijn er obstakels. Aan ons de taak die op te lossen, maar waar een wil is, is een weg. Veranderingen komen tot stand door te durven, te doen en te ervaren. We zullen lef en creativiteit moeten tonen om hiermee als koplopers aan de slag te gaan. Als beroepsgroep hebben wij er toch baat bij dat bedrijven in staat zijn duurzaam te ondernemen en financieel gezond te blijven?

Doorgaans kent iedere verandering verliezers, maar hier is facility management naar ons idee dé winnaar. Asset sharing is toepasbaar op iedere denkbare organisatie en ieder bedrijf. Het bespaart onnodige uitgaven, genereert extra omzet en is duurzaam. Door anders te denken en te doen, door buiten de gebaande paden de treden, die we als facility management gewend zijn, zijn wij in staat om onze toegevoegde waarde te bevestigen: we genereren extra inkomsten door assets tijdelijk te (ver)huren of te (ver)kopen. Zo wordt facility management een écht facilitair bedrijf, met de facility manager als innovatieve ondernemer aan het roer.

'De deeleconomie wordt dé trend van 2015'

Afval wordt grondstof

Achmea-medewerkers gaan voor duurzaamheid

Door wereldwijde ontwikkelingen in bevolkingsgroei en welvaart, dreigt een tekort aan grondstoffen. Het aanbod in grondstoffen is eindig. Door uit afval grondstoffen te winnen, blijven deze behouden voor nieuwe producten en belasten we de aarde minder. Verzekeraar Achmea heeft in een unieke samenwerking met haar ketenpartners een transitie ingezet van afval- naar grondstofmanagement.

Eind 2013 ontstond binnen het Facilitair Bedrijf van Achmea de behoefte aan herbezinning op het gebied van afvalmanagement. Toen is de opdracht gegeven om met een nieuw strategisch plan te komen hoe in de toekomst om te gaan met afvalmanagement. Na een eerste voorzichtige externe verkenning, werd snel duidelijk dat dit onderwerp bij de meeste kantoororganisaties niet als spannend en vernieuwend werd gezien. Dus is het bedrijf zelf op zoek gegaan.

Aangepakt

Het project Van Afval Naar Grondstof (Vang) bij Achmea is tot stand gekomen door een samenwerking van het Facilitair Bedrijf en de afdeling Procurement met de ketenpartners op het gebied van grondstofmanagement. Samen met de cateraars, schoonmaakpartijen en de grondstofverwerkingsleverancier (respectievelijk Sodexo, Albron, Asito, Hago Next en Sita) is de interne en externe markt verkend, zijn de doelstellingen en ambitie geformuleerd en zijn deze uitgewerkt tot een integraal pakket aan maatregelen.

Voor elke schakel in de keten van afvalmanagement is gekeken wat nodig was om uiteindelijk de berg aan restafval te verkleinen en om zoveel mogelijk waardevolle grondstoffen terug te laten keren in de biologische of technische cyclus van producten. Door van het begin af aan samen op te trekken, is een grote betrokkenheid ontstaan bij het eindresultaat: gezamenlijk zijn de maatregelen bepaald, de middelen erbij uitgekozen (bijvoorbeeld het soort inzamelmiddel voor op de werkvloeren, de grondstofinzamelwagen voor de schoonmakers) en zelfs de communicatie- en bewustwordingscampagne inhoud gegeven.

Het startschot van de transitie werd gegeven op 15 januari in Apeldoorn met een MVO symposium Van Afval Naar Grondstof voor zakelijke relaties van de ketenpartners. Op het symposium hebben onder andere Bart Voortman, directeur Facilitair Bedrijf Achmea, Marc Pruijn, beleidscoördinator van het ministerie van

Jacqueline Reeker

Jaarlijks produceert Achmea bijna twee miljoen kilogram afval, waarvan de helft als restafval wordt verbrand. Hiermee gaan veel waardevolle grondstoffen verloren. Het besef dat dit anders kan en moet, wordt in de maatschappij – maar ook binnen Achmea – steeds groter. Hergebruik van afval bespaart immers grondstoffen en energie.

Infrastructuur en Milieu en Marius Smit, oprichter van Plastic Whale de aanwezigen geïnspireerd om ook aan de slag te gaan met grondstofmanagement.

Ambitie

Sinds januari 2015 zijn binnen de hele keten van grondstofmanagement de nieuwe maatregelen geïntroduceerd: van inkoop van duurzame goederen, maximaal scheiden van afval op de werkvloeren en in de catering; tot en met de verwerking van de grondstoffen die uit afval gehaald kunnen worden. Achmea kiest voor deze transitie om een bijdrage te leveren aan de leefbaarheid van de planeet en de welvaart van toekomstige generaties. Doel is dat eind 2016 minimaal 80 procent van het totale afval van Achmea als grondstof wordt hergebruikt en het overige afval (restafval) geheel wordt ingezet om energie op te wekken. Met deze ambitie lopen we voorop in de markt en geven we invulling aan het overheidsbeleid om in 2015 minimaal 65 procent van het afval te scheiden. Hiermee leveren wij als maatschappelijk betrokken organisatie een bijdrage aan een duurzame samenleving.

Wat is er nieuw?

Binnen alle processtappen in de keten zijn we tot vernieuwingen gekomen om uiteindelijk in 2016 onze ambitie te kunnen waarmaken en aan het overheidsbeleid te kunnen voldoen. Deze vernieuwingen betreffen:

- een aanpassing in de algemene inkoopvoorwaarden en in de Duurzaamheidsverklaring voor leveranciers en partners van Achmea, zodat zoveel mogelijk duurzame goederen worden ingekocht die uiteindelijk als grondstoffen weer terug kunnen keren in

Op het MVO symposium Van Afval Naar Grondstof

de technische of biologische cyclus van producten;

- aanscherping van de afspraken met leveranciers rondom gebruik van verpakkingsmateriaal en een betere scheiding van de grondstoffen die bij goederenontvangst op elke locatie ingezameld worden;
- introductie van een duurzame koffiebeker, gemaakt van suikerrietvezel met een mais coating, die honderd procent biologisch afbreekbaar is. Dit is een gescheiden grondstofstroom die apart wordt vergist waarbij biogas wordt opgewekt. Van de restanten uit het vergistingsproces wordt compost gemaakt;
- uniformering van de afvalinzamelmiddelen op zeven kernlocaties van Achmea door de inzet van afvalstation de Tulip op de werkvloeren, pantry's en in de vergaderomgevingen. Medewerkers kunnen alleen nog hun afval kwijt in de daarvoor bestemde vakken: papier, gft, plastic, bekertjes en reststroom. Alle gewone afval-/prullenbakken zijn uit de kantoren verdwenen. Hiermee is maximale scheiding in de kantooromgeving mogelijk. Ook in de bedrijfsrestaurants van deze kernlocaties worden grondstoffen gescheiden. Medewerkers kunnen vanaf hun dienblad plastic, etensresten en restafval apart weggoien;
- vanuit kostenefficiëntie, scheppen van duidelijkheid naar medewerkers en compliance is ervoor gekozen om alle papier binnen Achmea als vertrouwelijk af te voeren;
- leveranciers van grondstofverwerking (afvalverwerking) kiezen die zorg dragen voor honderd procent recycling van de gescheiden ingezamelde grondstoffen voor zover de techniek daartoe beschikbaar is. Uit het afval wat resteert, wordt door middel van verbranding energie teruggewonnen.

De catering is op alle locaties zowel in de keuken als bij de uitgiftepunten overgegaan op volledig scheiden van grondstoffen. Schoonmaakmedewerkers halen sinds januari de grondstoffen gescheiden op in speciale 'Vang-wagens' en voeren deze af in aparte containers van de grondstofverwerkingsleverancier. Door alle vernieuwingen als een totaalpakket in te voeren, wordt ook nog eens structureel op de kosten voor grondstofinzameling en -verwerking bespaard.

Bewustwordingscampagne

Onder de slogan: 'Ik doe mee met scheiden van grondstoffen' is een uitgebreide bewustwordingscampagne ingezet. Immers, om de ambities te realiseren is een gedragsverandering van medewerkers noodzakelijk. Zij moeten uiteindelijk hun afval gescheiden weggooien. Via intranet, narrow casting, posters, sloganbeelden, banners en flyers op de tafels in de restaurants en in de vergaderzalen, zijn medewerkers uitgenodigd om mee te doen. De schoonmaakmedewerkers hebben een compact kaartje met de belangrijkste vragen en antwoorden van de campagne meegekregen voor op hun inzamelwagen. Om de betrokkenheid van alle partijen te onderstrepen droegen alle medewerkers in de catering en schoonmaak de eerste weken een badge met daarop het sloganbeeld.

> Jacqueline Reeker, adviseur Business Ontwikkeling, Facilitair Bedrijf Achmea

advertentie

BioFriends®
N E D E R L A N D B V

Reflex
systems

**INNOVATIE
LOONT**

Hal 9 D010

internet: www.biofriends.nl

email: info@biofriends.nl

telefoon: +31(0)341 25 31 16

COLUMN

Pannenkoeken, ruimteafval en circulaire gebouwen

Speciaal voor FMN deelt facility manager *Johan van Wanten* via verschillende kanalen van FMN zijn ervaringen en zijn visie op het gebied van mvo en duurzaamheid. Hij hoopt hiermee op humoristische wijze het bewustzijn over het belang van deze onderwerpen, en over oplossingen en innovatie, bij zijn lezers te vergroten.

Afgelopen kerst realiseerde ik me weer dat ik veel aan NASA te danken heb. Zoals de antiaanbaklaag in de pannetjes van het gourmetstel. Tenminste, dat dacht ik, maar volgens Wikipedia is teflon helemaal niet door NASA uitgevonden. Het blijkt al in 1938 door DuPont te zijn uitgevonden, in 1954 toegepast in pannen door Tefal en in 1961 op de markt gebracht als The Happy Pan. Toch hebben veel van de producten die we gebruiken hun oorsprong in ontwikkelde technologie voor ruimtevaart zoals traagschuim, de kruimeldief en Speedo-zwempakken.

Pas las ik dat ze in de ruimtevaart ook zaken aan mij te danken hebben. Het blijkt dat SpaceX het eerste gedeelte van een raket wil gaan hergebruiken bij een volgende lancering. Ik vermoed dat ze het van mij hebben afgekeken, want ik breng mijn afgedankte spullen al jaren naar de kringloopwinkel of ik verkoop ze via Marktplaats. En mijn afval scheid ik netjes in alle verschillende fracties die mijn gemeente inzamelt. Gewoon

omdat ik het zonde vind om iets definitief weg te gooien. Mijn kinderen gaan daar nog verder in door hun spijkerbroek te leasen en hun auto te delen.

Eigenlijk is het wel vreemd dat we daar in onze bedrijven vaak veel minder ver mee zijn. Ik herinner me een rondleiding waarbij we een mooi afvalscheidingsysteem te zien kregen. De manager die ons rondleidde verklaarde aan het einde trots dat 'vanaf volgend jaar het afval óók gescheiden wordt opgehaald'. Ongelooflijk toch? De grondstoffen die we gebruiken, zijn voor onze organisaties gewoon geen issue. Zuinig omgaan hiermee is leuk voor erbij, als het economisch toch goed gaat. Zelf geloof ik dat efficiënt omgaan met grondstoffen ons in de toekomst juist concurrentievoordeel zal geven. En gelukkig zijn er meer bedrijven die dat geloven.

13 januari is de Green Deal Circulaire Gebouwen ondertekend door onze overheid en circa zestig organisaties. Volgens de initiatiefnemers nemen

gebouwen die in Nederland in gebruik zijn, een totale oppervlakte in van 92.000 voetbalvelden. 'Deze zijn niet circulair ontworpen of gebouwd en er zijn veel producten, systemen en grondstoffen voor ingezet. Daarnaast verbruiken ze jaarlijks een enorme hoeveelheid aan energie, onderhoud, onderdelen en diensten. Het vervoer naar deze gebouwen zorgt voor grondstofuitputting, broeikasgassen en fijnstof.' Het doel van circulaire gebouwen is om zo min mogelijk nieuwe grondstoffen te gebruiken.

Hier haak ik graag bij aan door mijn gebouwen ook circulair te maken. Dit door energie te besparen, zo weinig mogelijk nieuwe grondstoffen aan de gebouwen toe te voegen en zo veel mogelijk afval te hergebruiken. Als door schaarste de energie- en grondstofprijzen straks flink stijgen zijn wij alvast voorbereid! U ook?

Johan
#volgensjohan

Vakbeurs Zorgtotaal 2015

Platform voor professionals in de zorg

Van 18 tot en met 20 maart 2015 vindt in Jaarbeurs Utrecht de vakbeurs Zorgtotaal plaats, hét platform voor professionals werkzaam in de zorg. Naast een groot exposantenaanbod, is er een uitgebreid inhoudelijk programma vol lezingen, demonstraties en simulaties. Het is bovendien dé plek om te netwerken en te leren hoe andere bedrijven en instellingen problemen oplossend te werk gaan.

De vakbeurs Zorgtotaal is het grootste platform voor professionals werkzaam in de zorg. De beurs wil een compleet aanbod bieden van de nieuwste producten, technieken en diensten voor de intramurale- en de thuiszorg. Van 18 tot en met 20 maart 2015 kunt u in Jaarbeurs Utrecht kennis nemen van de laatste oplossingen, lezingen, demonstraties en simulaties. En natuurlijk vakgenoten ontmoeten.

Zorgtotaal is ingedeeld op de interessekenmerken van bezoekers:

- Projectinrichting & meubilair (meubilair, projectinrichting, interieur, vloeren)
- Patiënt handling & patiënt comfort (tilliften, bedden, anti-decubitus)
- Bouw & huisvesting (tijdelijke huisvesting, vastgoed, gebouwbeheer, architectuur)
- Kleding & linnen (bedrijfskleding, bedlinnen, groothandel)
- Verpleging
- Hulpmiddelen & revalidatie (rolstoelen, mobiliteit, fitness en fysio)
- Voeding & hospitality (maaltijdservice, groothandel, toelevering, advies)
- Faciliteiten & services

Sessies

Er zijn gedurende de beurs diverse sessies die u kunt bijwonen, om nog beter voorgelicht te worden. Een greep uit het aanbod: het **DoSocial-event**: 'Innovatie, lef en slagvaardigheid zijn de sleutel naar succesvolle zorg- en welzijnsconcepten. DoSocial bewijst door positief ondernemerschap dat sociale initiatieven succesvol zijn wanneer we krachten bundelen. Tijdens het DoSocial-event doet u alle inspiratie op om zelf te starten. De energieke dagvoorzitter en keynotespreker nemen u in twee uur tijd mee op avontuur.'

Iedereen is welkom die op managementniveau te maken heeft met zorg. Zowel (ondernemers) uit het bedrijfsleven als uit de zorg.

In het **Skills-lab** zijn veel vaardigheden op levensechte simulaties te testen. De zorg kent een breed pallet aan vaardigheden en niet elke medewerker in de branche heeft dagelijks met al die disciplines te maken. Daarom is in 2013 gestart met het Skills-lab. Barbara Koudijs van organisator NU'91, is al een aantal jaar

nauw betrokken bij het Skills-lab: 'Het Skills-lab van NU'91 is in meerdere edities van de beurs een gewaardeerd onderdeel van Zorgtotaal. In 2013 hebben we het lab voor het eerst groot neergezet. Daar was zó veel belangstelling voor, dat we het voor Zorgtotaal 2015 opnieuw groots aanpakken.' Volgens Koudijs ligt de meerwaarde van het Skills-lab in het feit dat vakspecialisten daar actief bezig zijn. 'Ze kunnen er experimenteren zonder risico's, hun ervaring opfrissen of kennismaken met iets heel nieuws op zorggebied.'

Een greep uit de mogelijkheden in het Skills-lab: hoe te handelen tijdens een crisissituatie, oefenen op een infuusarm, reanimeren op een reanimatiepop met AED-trainer, hoe goed was je je handen, wat kan airbrush voor een overledene met ernstige verminderingen betekenen of zelfs een speeddate met een NU'91-jurist.

Gedragswetenschapper Erwin Tak geeft een sessie met de naam **Vitale wijken, langer zelfstandig wonen**. De stad en de wijk zijn complexe fenomenen. Veel hangt met elkaar samen, soms zelfs onvermoed. Is er meer inzicht te krijgen in de complexe, inhoudelijk verweven aard van veel processen die zich in stad en wijken voltrekken met een focus op wonen, zorg en welzijn? En in hoeverre zijn deze door ons nog (positief) te beïnvloeden?

In de sessie 'Vitale wijken, langer zelfstandig wonen' toont Tak (onderzoeker en consultant bij TNO) de kansen en mogelijkheden als ook beperkingen van slimme data-analyse met betrekking tot deze vraagstukken. Hij doet dit aan de hand van een concreet voorbeeld rond het langer zelfstandig thuiswonen van ouderen waarbij gekeken wordt naar relevante fysieke, sociale en individuele kenmerken. Met data-analyse kun je beter vat krijgen op complexe opgaven zoals de decentralisaties. En kan het helpen bij het maken van (meer overwogen) (gebiedsgerichte) beleidskeuzes.

Tak is gedragswetenschapper en sinds 1999 werkzaam bij TNO, Expertisecenter Lifestyle in Leiden. Zijn onderzoeksterrein is de preventieve gezondheidszorg voor ouderen met een speciale aandacht voor een gezonde leefstijl, vroegsignalering en functioneren/participeren op het snijvlak van beleid, onderzoek en praktijk. Hij is namens TNO projectleider van de ontwikkeling van de Stedelijke Monitor Woonservicegebieden in Rotterdam, een samenwerking tussen TNO, de gemeente Rotterdam en de Veldacademie.

De chef van morgen in de zorg zou vandaag reeds aan de slag moeten zijn als professionele speler in een multidisciplinair team, waarbij de wensen en de behoeften alsook het welzijn en de gezondheid van de zorgvrager inzake voeding en drank in alle settings (thuiszorg, verpleeghuizen, ziekenhuizen) centraal staan.

Edwig Goossens laat in de sessie **De chef van morgen**,

> Data en tijden

Woensdag 18 maart 2015: 10.00 - 17.00 uur

Donderdag 19 maart 2015: 10.00 - 17.00 uur

Vrijdag 20 maart 2015: 10.00 - 16.00 uur

Met uw toegangsbadge heeft u tevens gratis toegang tot de vakbeurs Zorg & ICT.

Locatie

Jaarbeurs Utrecht

Parkeren & OV

Rondom de Jaarbeurs zijn uitgebreide parkeermogelijkheden, waar u kunt parkeren voor 3 euro per uur, met een maximum van 12 euro per dag. Het is ook mogelijk online een parkeerplaats te reserveren. U betaalt dan niet 12 euro, maar slechts 11 euro per dag.

Op het parkeerterrein van Jaarbeurs Utrecht kunt u terecht met de gehandicaptenparkeerkaart.

Komt u met het openbaar vervoer? De route van Utrecht Centraal naar de Jaarbeurs is getest op toegankelijkheid voor rolstoelgebruikers.

vandaag! zien hoe het decennialang stiefmoederlijk behandeld kneusje in de zorg zich verpopt tot een belangrijke schakel in de primaire voedingszorg. Zowel preventief als eerstelijns curatief. Hij of zij is hoger opgeleid op basis van kennis die steunt op wetenschappelijk onderbouwde culinaire inzichten die praktisch toepasbaar zijn en die de creativiteit niet beknotten.

Edwig Goossens is task leader EIP-AHA (European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing), A3 Group Nutrition, Coördinator Center for Gastrology, hoofddocent Chef Gastro-engineering in samenwerking met Hogeschool-Universiteit Brussel (HUB), KAHO Sint-Lieven, Voreca Management School Leuven en CVO VTI Leuven.

> Bron voor dit artikel en meer informatie: www.zorgtotaal.nl

Facilitaire loopbaan van...

Naam:

Wilma Boelens

Huidige functie:

Hoofd Facilitair Accountmanagement GGZ inGeest

Wilde vroeger worden:

Topzweester of directrice

Wilma Boelens begon ooit in de schoonmaakbranche, maar is nu hoofd Facilitair Accountmanagement bij GGZ inGeest. Per toeval maakte zij kennis met facility management: 'Tijdens het examenjaar op de havo moest de lastige keus voor de toekomst worden gemaakt. Zou ik kiezen voor de pabo, hotelschool of toch naar het vwo om vervolgens geneeskunde of rechten te gaan studeren? Tijdens mijn zoektocht raakte ik met een vriendin van mijn zus in gesprek over facilitaire dienstverlening. Het creëren van een aangename omgeving waarin men zich kan richten op de kerntaak, sprak mij aan. Het de ander gemakkelijk willen maken.'

Boelens koos voor de hbo-opleiding Facility Management: 'De veelzijdigheid van de opleiding gaf invulling aan mijn wensen. Tijdens het laatste jaar kreeg ik, via dezelfde vriendin van mijn zus, mijn eerste baan binnen de schoonmaakbranche. Na een aantal jaren werkzaam geweest te zijn in de schoonmaakbranche werd ik nieuwsgierig naar andere disciplines binnen facility management.'

In diverse facilitaire functies binnen het onderwijs kreeg Boelens de kans om haar facilitaire kennis te verbreden. 'Voor mij blijft facility management variatie bieden en is het een vakgebied dat continue in beweging is. Daarnaast blijf ik het boeiend vinden om te zoeken naar optimalisatie. Ook ga ik graag in dialoog met de klant over de juiste verhouding tussen kosten en kwaliteit.'

'Veranderingen in het primaire proces vragen aanpassingsvermogen van de facilitair medewerkers. Door ruimte, zelfstandigheid en vertrouwen te geven, en opleidingen aan te bieden, ondersteun ik hen.'

In 2015 ligt binnen de afdeling Facilitair bij GGZ inGeest de focus op het verbeteren van het inzicht in de kwaliteitsbeleving door de patiënt, het verder reduceren van facilitaire kosten door innovaties en/of outsourcing en 'anders organiseren'. Boelens: 'Daarmee wordt bedoeld hoe facilitair accountmanagers samen met de zorgcircuits invulling kunnen geven aan de speerpunten regie en eigenaarschap. Ook blijft gastvrijheid een aandachtsgebied.'

Over tien jaar? 'Dan ben ik werkzaam in een functie waarbij ik aan meerdere organisatie-disciplines vorm kan geven.'

Moving Toward Green Data Centers

Operating a data center is risky business. Interrupt service for just a moment, and it may cost tens, if not hundreds, of thousands of dollars. That's why data center owners have poured millions of dollars into redundant systems that protect uptime at all costs. However, these systems come at a price: sky-high energy use.

The price goes beyond utility bills. External pressure is rising on data centers to reduce their carbon footprint. Several high-profile news stories and watchdog reports have brought the issue into the public consciousness, and robust sustainability reporting is becoming the norm. Additionally, many local and state governments have either put into place or are considering regulations on energy use and carbon emissions, creating uncertainty around the long-term legislative landscape. These external pressures, combined with internal financial pressure, make unchecked energy use a major risk factor.

Growing pressure to go green

Public consciousness about the high demand for energy at data centers is growing. In 2010, The New York Times ran an investigative piece on major tech companies operating their high-energy data centers in rural areas with little oversight. In 2012, Greenpeace started handing out letter grades to data center owners for their overall sustainability performance. Major corporations had to suffer the ignominy of headlines that listed them as "failing" on data center sustainability in comparison to their competitors. Reports addressing the current state of affairs and areas in which there is progress to be made have continued to emerge, often issued directly by these companies.

The pressure is rising from governments as well. In the U.S., places like California and the City of Seattle now mandate public reporting of energy use. This kind of transparency can potentially lead to unpleas-

ant pressure from either government officials whose goal is to reduce energy use across their jurisdiction, or from third-party organizations looking to shed light on high energy users. Many city and state governments have also instituted carbon reduction plans, and may look to institute market-based plans to push emission reductions.

Pressure comes from within the organizations themselves, too. Activist shareholders as well as those focused solely on the bottom line may see excessive energy use in data centers as a symptom of poor management. Managers and executives looking to burnish their sustainability credentials or simply cut costs may see data center energy usage as an opportunity to make significant changes in the organization. Public relations and marketing teams may want to see more action behind the words with sustainability teams providing a form of oversight. Where exactly the internal pressure comes from depends on the organization, but assuming it won't come at all turns a blind eye to a potential, and significant, risk on the horizon. In the end, managing energy is about managing risk. Without insight into energy use, and the authority to affect change based on that information, companies are risking money, the ability to make effective long-range plans and their reputation. Sustainability, carbon reporting and effective energy management are, at the big-picture level, inescapably upward trends. Finding ways to be ahead of the curve is what good companies do when they plan for the future, and energy management can significantly offset this potential risk.

Scott Harris

Total mindset shift

Many organizations have already embarked on top-to-bottom changes to address the growing push for cleaner, more efficient data environments. As both public and private stakeholders become increasingly savvy regarding the relationship between big data and the environment, relying solely on surface-level gestures toward sustainability (such as carbon offsets or renewable energy credits) is precarious and unproductive. Moving toward green data centers requires a complete mindset shift in how organizations design, build, operate and maintain these assets. No matter whether this transition is driven by cost factors (capital and operating expenses), by environmental responsibility (reduction of operational carbon footprint) or by some combination of the two, the only way to achieve meaningful impact is to truly prioritize sustainable data centers through energy management, facility location, energy-efficient design and on-site power generation.

Tactics of going green

Energy management

Reducing energy consumption is a key element of operating more sustainably. There are a number of measures that can be implemented at existing facilities to reduce energy consumption, and the right package of facility improvements varies according to the specific systems and performance levels at each site.

The first step, however, is tracking and benchmarking energy consumption. Energy usage can be captured on a periodic basis by performing detailed energy audits, either as standalone consultative reports or as the precursor to identifying potential energy conservation measures. Data center managers can gain a better understanding of their costs and opportunities for improvement by monitoring and benchmarking energy usage on an ongoing basis.

Many facility owners elect to go a step further and employ a dedicated energy manager whose full-time job is to find ways to reduce power consumption, either for a single data center or a multi-facility portfolio. This role is charged with implementing a full energy management program that achieves the organization's sustainability goals.

Sustainability factors in site selection

For most organizations, energy is included in the complex process of determining the location of a new data center but is a lower priority compared to utility infrastructure, geographic reliability, ease of permitting and government incentives.

Clearly and publicly incorporating energy concerns (beyond cost) as a core evaluation dynamic in site selection demonstrates an organization's commitment to sustainability as a part of the evolution of the data center portfolio. Factors that should be considered include:

- How clean is the power feed? During site selection, each locale's utility feeds are primarily evaluated in

terms of reliability and capacity. But when making a commitment to cleaner data, it is equally important to weigh the fuel sources supplying a local utility. Some utilities are beginning to deliver substantial amounts of clean energy and efficiency, while others are far behind. Committing to a site served by utilities with primarily "dirty" fuel sources makes it more difficult to drastically change the true carbon footprint of the facility overall. By contrast, selecting a site whose local utility commits to green or lower carbon fuel sources dramatically improves the facility's sustainability.

- Location dictates consumption. Cooling a data center requires a substantial amount of power throughout the year. Cooler, drier climates help decrease the energy consumed. Such climates can also enable the use of a variety of free cooling systems and strategies that can reduce the need for cold air generation, particularly in winter months.

Energy-efficient design

Due to the increasing cost of energy and the focus on reducing carbon emissions, many data center owners are now reevaluating how they design their critical facility redundancy schemes. The previous mindset was to always deploy the most hardened designs for the entire network to protect all applications within the facility from downtime equally. The "tier" system defined by the Uptime Institute is based on the notion of uniform hardware availability throughout the entire site. However, when reviewed, many of the applica-

tions are not as critical, or don't require the same resiliency as others.

In many cases, owners realize too late they could save capital during construction by deploying varying levels of equipment redundancy, which also reduces operating expenses by lowering the amount of unnecessary equipment. This allows for multi-tier facility site designs, or enables the owner to build lower-tier facilities that meet uptime requirements at a lower cost.

Recently published case studies have also shown that sites that deploy a blended UPS (uninterrupted power supply)/utility IT power scheme can achieve a similar level of reliability to the traditional models with multiple UPS/IT power schemes. This empowers site designers to remove additional failure points and maintenance requirements from the systems without significantly impacting uptime.

Incorporating energy-efficient designs is also becoming a best practice in the industry. This includes installing containment systems that segregate the hot and cold aisles, which increases HVAC efficiency and allows for higher operating temperatures. Another prevalent industry trend is the move to adiabatic or evaporative cooling. However, this option comes with a limitation: although it reduces the mechanical power demands of the facility, it increases water consumption. Choosing to use evaporative cooling should depend on the specific resource needs of the location.

Onsite power generation

The environmental impact and carbon footprint of data centers can also be reduced through investments in onsite renewable power generation options such as solar, wind and geothermal. In addition to lowering utility costs, drawing primary power from onsite generation protects data centers from power spikes and other events that can cause outages and equipment damage.

Onsite power generation requires significant capital outlay. As a result, this is often a more viable option for larger organizations with data centers whose scale requires amounts of power large enough to justify an expenditure for a large solar array or wind farm. Generating all of the power required for a data center may be cost prohibitive from a capital standpoint, but many data center owners are electing to go to the hybrid route and utilize onsite renewables to augment utility-based energy.

Another trend in onsite power generation is the deployment of lower carbon emission systems such as natural gas fuel cells. These systems can provide onsite primary power or as a method to augment the grid power supply with cleaner energy.

Strategic moves

The tactical approaches above can improve energy efficiency and sustainability across a data center or a

portfolio of facilities. More dramatic changes throughout a company can transform an entire organization from energy mega-consumer to sustainability advocate.

Accountability

The easiest way to demonstrate commitment to sustainability is to incorporate real sustainability goals into organization-wide and employee goal planning. This challenges the entire organization with high-level goals that are driven down to departments and from there to individual employees. Developing an accountability plan for each person in an organization eliminates the mindset that "someone else is responsible for sustainability."

Transparency

Real improvement on sustainability demands that an organization move beyond the old notion that information on energy and carbon performance should be secret. Data center operators have traditionally been reluctant to publicize meaningful data about the usage and sources of energy at their facilities.

The companies and institutions that run some of the largest data centers in the world are beginning to understand that disclosing environmental performance through public reports and dashboards actually helps boost their green profile and helps drive ongoing, meaningful change.

Thought leadership

The companies and organizations that build and operate data centers have considerable sway with regional utilities, government on multiple levels, and the designers/manufacturers of core infrastructure systems within the data center. That level of collective influence can be leveraged to help drive substantial improvements to the energy mix utilities are providing, innovations in the energy efficiency of data center operations and financial incentives for using clean energy. At a minimum, data center operators should make a commitment to being a key part of energy policy conversation and decision making process.

> Scott Harris holds the position of energy manager at McKinstry, a full-service design, build, operate and maintain firm. Harris is responsible for the implementation of energy management programs for McKinstry's facility management clients, based upon their energy and sustainability goals. His experience in energy management, specifically in critical environments, allows him to make crucial decisions across disciplines. Harris is also a regular participant with data center industry groups such as The Green Grid, 7x24 Exchange and Uptime Institute.

DRION – WELTEN

LECTORENDIALOOG

Ruud Welten (docent Filosofie en Bedrijfs- en organisatie-ethiek aan de Universiteit van Tilburg en lector Ethiek bij het kenniscentrum Hospitality van Saxion) en Bernard Drion (lector FM aan NHTV en directeur bij Hospitality Consultants), discussiëren en filosoferen elke maand op het kruispunt van FM en 'de wereld waar niets nog is zoals het was'.

Beste Ruud,

Je schreef dat je aan de oever van de IJssel college hebt gegeven. Doet mij onmiddellijk denken aan een (waargebeurde?) anekdote over professor Prick. Die gaf op een tropisch warme zomerdag een college aan de oever van de Waal in Nijmegen. En omdat daar toevallig geen vrouwelijke studenten bij waren, stelde Prick voor – mannen onder elkaar – om allen uit de kleren te gaan; zó warm was het. Toen het college goed en wel liep, kwam er een boot voorbij. Die boot bleek vol te zitten met studentes van Meisjesclub St. Anna. Verschrikt stonden alle toehoorders van Prick op en hielden hun handen voor hun kruis. Maar professor Prick reageerde anders: hij deed zijn handen voor zijn gezicht. Toen de boot voorbij was, vroegen de studenten aan Prick waarom hij zijn edele delen niet afdekte. Waarop Prick gezegd zou hebben: 'Ik weet niet waaraan men jullie herkent, maar mij aan mijn gezicht!'

Maar dat terzijde.

Jij en ik zijn het erover eens, denk ik, dat we genoeg van gedachten gewisseld hebben over de invloed die FM op de gehele organisatie kan en zou moeten hebben. Dus laten we een nieuw onderwerp aansnijden. Twee maanden geleden vond een discussiebijeenkomst plaats die georganiseerd werd door Commissie Internationaal van FMN. Daarbij waren ook EuroFM en de onderwijssector vertegenwoordigd. Het hoofdthema was: Hoe zouden wij, vanuit het Nederlandse facilitair onderwijs en FM-verenigingen, onze invloed moeten en kunnen aanwenden in het wereldwijde facilitaire vakgebied – internationaal dus. Die discussie heeft mij enorm aan het denken gezet. Geconstateerd werd dat er mondiaal erg grote verschillen van opvatting zijn over hoe ons vakgebied uitgevoerd dient te worden. Als rasechte chauvinist roep ik altijd dat Nederland wereldwijd ver vooruit loopt. En velen zijn dat gelukkig met mij eens. Maar min of meer onbewust verbond ik daar de conclusie aan dat het Nederlandse FM dús model moet staan voor de hele wereld.

Door heel wat wijze beschouwingen tijdens de discussie ben ik echter nu van mening dat mijn conclusie absoluut niet realistisch is. Andere discussie-deelnemers hadden volkomen gelijk: je krijgt USA, UK en andere landen niet op één lijn met 'onze' visie. Dat kun je vergeten. Maar dan blijft bij mij wel de vraag: hoe komen we tot één internationale standaard? Tot één alom geaccepteerde omschrijving van ons vakgebied. Of kunnen we ook dat vergeten?

Ik ben benieuwd naar jouw mening hierover – vanuit jouw (niet facilitaire) invalshoek.

Groet, Bernard

Foto's: ©NFP Photography - Pieter Magiels

Aan tafel met...

In de rubriek Aan tafel met... gaat het FMN-bestuur in gesprek met een FMN-lid of met iemand die veel voor het facilitaire werkveld betekent of verrassende invalshoeken kan geven. Het initiatief voor het gesprek kan zowel vanuit het bestuur als vanuit de gesprekspartner ontstaan. Deze keer gaat FMN-bestuurslid Annet de Haas het gesprek aan met Erick Wuestman, onder meer werkzaam bij de Stichting Circulaire Economie.

Annet de Haas: Waar komen jouw drijfveren vandaan om je in te zetten voor de circulaire economie?

Erick Wuestman: 'De circulaire economie is voor mij eigenlijk een beetje terug naar de wereld van vroeger. Als zoon van een woningrichter hield ik mij al jong bezig met het herstofferen van meubels en het hergebruik van materialen. Ook in de circulaire economie draait het om het voorkomen van uitval van materialen en talent. Nog steeds zie ik inrichtingsprojecten, zelfs met mooie duurzame uitgangspunten, waarbij uiteindelijk nog steeds hele kantoorinrichtingen de container ingaan. Uit de gedachte dat dit anders kan en moet is de Stichting Circulaire Economie ontstaan.'

De Haas: 'Voorkomen van uitval van materialen en talent', dat klinkt goed, maar hoe doe je dat?

Wuestman: 'Het is inderdaad best lastig om in de praktijk te brengen wat we al weten over gebruik en hergebruik van materialen. Samenwerking is noodzakelijk: cross over, cross sectoraal, multidisciplinair.'

De Haas: 'Hoe verhoudt Nederland zich ten opzichte van de rest van de wereld als het gaat om het in de praktijk brengen van de circulaire economie?'

Wuestman: 'In andere landen – Engeland bijvoorbeeld – wordt door een paar partijen hoog van de toren geblazen, maar in Nederland lopen we redelijk voorop. Dat komt onder andere omdat we in Nederland van oudsher goed zijn in het samen optrekken om klantwaarde te generen. Wij snappen het multidisciplinaire karakter beter. Maar ondanks dat, gebeurt het nog te weinig. Ik probeer daarom ook samen met een aantal FM-opleidingen de young professional van de toekomst hierin te betrekken. De Stichting Circulaire Economie brengt ondernemers, overheid en onderwijs samen.'

De Haas: Hoe kunnen we die samenwerking realiseren? Zit het niet ook in competenties van mensen?

Wuestman: 'Het is eerder contextgebonden, denk ik. We praten nog teveel in verschillende talen met elkaar. Voor jou kan succes betekenen dat jij je opdracht goed hebt uitgevoerd of dat je je een mooie auto of groot huis kunt veroorloven. Anderen vinden zichzelf succesvol als zij hun footprint hebben teruggedrongen.'

De Haas: En wat moet er gebeuren om het verder te brengen?

Wuestman: 'Circulair denken moet meer over de Bühne worden gebracht. We moeten het meer vertalen naar handel, naar eigen

belang. Wat levert het op? Een goed verdienmodel bedenken, dus. Dan gaat het rollen.'

De Haas: Waarom gebeurt het dan nog niet? Gebrek aan durf, risicobereidheid, creativiteit? Zijn er voorbeelden van initiatieven die wel het verschil maken, waarvan we kunnen leren?

Wuestman: 'Men verschuilt zich vaak achter wettelijke belemmeringen. Met de Green Deals proberen we die weg te nemen. Maar gelukkig zijn er ook bedrijven die het wel lukt, en die de crisis hebben benut om het over een andere, duurzame boeg te gooien. Wij werken samen met een producent van glaswanden die met een aantal relatief simpele ingrepen een bijna volledig circulaire keten heeft gemaakt. In plaats van storkosten voor het afval, heeft hij straks gratis grondstoffen!'

De Haas: Hoe ver kan het gaan op dit punt?

Wuestman: 'De Ladder van Lansink hanteert verschillende niveaus. De op één na hoogste trede is een volledig hergebruik van alle materialen. Als we nu stoppen met uitvinden, dan zal zo'n zestig procent recyclebaar zijn. Maar als we nieuwe dingen bedenken, dan kan alles.'

De Haas: Een kwestie van tijd dus.

Wuestman: 'Een kwestie van prioriteit ook.'

De Haas: Wat betekent dit voor de FM'er?

Wuestman: 'Facility management is hét vakgebied dat de circulaire economie in de lucht kan krijgen. Als geen ander weet de FM'er dat exploitatiewaarde belangrijker is dan een korting aan de voorkant. Honderd eerstejaarsstudenten van Saxion hebben 25 ideeën voor een circulaire economie bedacht en is daarover met bedrijven gaan praten. Die zien nu ook hun belang en de toonzetting begint te veranderen.'

De Haas: Leuk! Laten we die ideeën ook binnen FMN delen.

Wuestman: 'We moeten ook werken aan het wegnemen van belemmeringen. Ik denk aan het voorbeeld van Pharmafilter, een rioolzuivering en zorgtotaalconcept dat maar moeizaam in de versnelling raakt. Het circulaire concept van Pharmafilter beperkt volksgezondheidsrisico's, is goed voor het milieu en levert pure winst op voor ziekenhuizen, zorgpersoneel en de patiënt: geen medicijnresten richting het oppervlaktewater, geen ziektekiemen die via het toilet in het riool komen, minder uitbraakgevaar van besmettelijke bacteriën, betere arbeidsomstan-

Annet de Haas en Erick Wuestman

digheden voor zorgpersoneel en meer uren beschikbaar voor directe zorg aan het bed. De investering is in zeven jaar terugverdiend en toch komt het door angst rondom regelgeving moeilijk van de grond. Bizar!'

De Haas: Inderdaad. Maar dit zijn ook lastige trajecten. In de vorm van een pilot lukt het vaak nog wel, maar als wet- en regelgeving moet worden aangepast wordt het lastig. Wat is jouw belangrijkste boodschap om circulair denken en een circulaire benadering van

de grond te krijgen?

Wuestman: 'Gewoon doen! Met gezond boerenverstand kom je een heel eind. FM'ers kunnen hierin een belangrijke rol spelen door nog meer nadruk te leggen op de bijdrage die het vakgebied levert aan het succes van de core business!'

De Haas: Wat kan FMN als vereniging doen?

Wuestman: 'Blijf bijdragen aan het mobiliseren van kennis en contacten.'

Internationale businessdoelstellingen

Dinsdagmiddag 3 maart is er een rondetafelbijeenkomst van de commissie Internationaal met het thema: 'Hoe zorg je er voor dat je als NL FM afdeling optimaal aansluit bij de internationale business doelstellingen?'

De bijeenkomst is in het monumentale kantoorgebouw van Clifford Chance Amsterdam. Clifford Chance is met meer dan 3400 advocaten en 36 kantoren in 26 landen een van de toonaange-

vende en meest vooruitstrevende advocatenkantoren ter wereld. Vanuit Amsterdam werken ruim 330 advocaten en niet-juridische collega's aan gecompliceerde internationale transacties en opdrachten voor Nederlandse en internationale ondernemingen, financiële instellingen, investeerders en internationale organisaties. Gastheer Pascal Deijs zal een korte rondleiding verzorgen door dit, doorgaans niet toegankelijke, Rijksmonument.

Informatie: www.fmn.nl

Leden Platform Duurzame Huisvesting tekenen samenwerkingsovereenkomst

Eind januari hebben de leden van het Platform Duurzame Huisvesting een nieuwe samenwerkingsovereenkomst ondertekend voor 2015. De leden verbinden zich hiermee aan de strategische doelstellingen van het platform, dat tot doel heeft om de samenwerking binnen de huisvestingssector te stimuleren om zodoende de utiliteitsbouw te verduurzamen.

De platformleden tekenen voor het integreren van duurzaamheid in hun eigen organisatie. Daarnaast activeren zij hun achterban door oplossingen aan te dragen en instrumenten te ontwikkelen die ondersteunen en verduidelijking geven bij de verduurzaming van de huisvestingsketen. Alle platformleden benadrukken dat samenwerking in de keten cruciaal is. Alleen door samen te werken kan de sector een echte slag slaan in de verduurzaming van de huis-

vestingsketen.

Deze samenwerking komt concreet tot uiting in de verschillende tools en instrumenten die de platformleden samen ontwikkelen. Voorbeelden hiervan zijn de Greenlease Menukaart, de Menukaart prestatiecontracten en het Greenlease-dashboard die in voorgaande jaren door het platform zijn ontwikkeld.

De partijen die ondertekend hebben voor een nieuw jaar samenwerking ter bevordering van duurzaamheid in de huisvestingsketen zijn: TNO, ISSO, Rijksvastgoedbedrijf, Nederlandse Vereniging voor Doelmatig Onderhoud (NVDO), Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Facility Management Nederland (FMN), Vastgoed Belang, de vereniging van Institutionele Beleggers in Vastgoed (IVBN), NVTG, TVVL, UNETO-VNI en de Dutch Green Building Council (DGBC).

Informatie: www.platformduurzamehuisvesting.nl

Knowledge Sharing 2.0

6 maart 2015 van 13.00 tot 17.00 uur wordt de eerste bijeenkomst gehouden bij ROC Midden Nederland (standaard locatie kenniskring hospitality).

Het doel van de bijeenkomst is studenten en professionals in contact brengen met elkaar, kennis met elkaar delen, kennis laten maken met FMN (en de kenniskring)

gen) en beide partijen de mogelijkheid geven vragen te stellen. Op 6 maart krijgen de deelnemende studenten de mogelijkheid zelf de workshops/presentaties te kiezen. Op die manier kunnen zij gericht kennis op doen. Verder wordt het zogenoemde buddy-systeem toegepast en kunnen de studenten en de professionals elkaar zelf

kieszen. Zij maken kennis met elkaar door middel van een speeddate. Daarna kunnen zij ook nog verder met elkaar praten tijdens de netwerkbijeenkomst. De studenten en de professionals zullen elkaar tijdens de dag leren kennen en ze zullen ook verbindingen voor het afstuderen kunnen leggen.

Informatie: www.fmn.nl

Partnerovereenkomsten op Vakbeurs Facilitair

Op 15 januari herbevestigden Yask, Planon en Maasdam op de Vakbeurs Facilitair de samenwerking met FMN door het tekenen van het Gouden Partner-certificaat. FGB Facility Group en FMN gingen die dag het Zilveren Partnerschap aan. De partnercertificaten werden getekend bij verschillende Meet & Greets met de partners en op de stand van Facilicom, waar FMN die dag met haar nieuwjaarsreceptie te gast was.

'Partners van FMN zijn meer dan alleen maar sponsors van de vereniging', zegt Werner Leenders, bestuurslid van FMN. 'Zij spelen een actieve rol in de kennisontwikkeling en kennisdeling bij de leden van FMN.'

Facilitair dienstverlener Yask is de komende twee jaar Gouden Partner. 'Yask

deelt haar jarenlange kennis en innovatieve concepten graag met de leden van FMN', aldus Rita Kostwinder van Yask. FMN en Yask werken al sinds 2008 samen. Ook Planon is voor drie jaar Gouden Partner. Marcel Groenenboom, general manager Benelux bij Planon: 'Planon werkt al jaren succesvol en met veel plezier samen met FMN. We bieden FMN en haar leden de mogelijkheid om te sparren met onze professionals over trends en innovaties binnen het vakgebied.'

Het certificaat van Maasdam werd uitgereikt in de door Maasdam ontworpen beursstand van facilitair dienstverlener Facilicom. Maasdam en FMN werken al sinds begin 2013 samen en kwamen overeen om het partnerschap om te zetten van zilver naar goud en voor nog eens twee jaar te verlengen. Martin van Nieuwaal,

algemeen directeur van Maasdam: 'Onze kennis in het ontwikkelen en uitvoeren van ruimtes die bijdragen aan prettiger werken, betere zorg, efficiënter onderwijs en klantgerichte hotellerie, blijven wij graag delen met de leden van FMN.'

Leenders verwelkomde ook FGB Facility Group als nieuwe partner. Zij zijn de komende twee jaar Zilveren Partner: 'Samen met FGB Facility Group gaan we instrumenten ontwikkelen om de positie van talenten in het vakgebied te verstevigen.' Algemeen directeur Ron Dillen: 'Met de door ons ontwikkelde tools als de FM Academy kunnen wij als partner van FMN op nóg actievere wijze bijdragen aan de verdere ontwikkeling van het vakgebied en de kennisontwikkeling bij de leden van FMN.' Ook partner worden?

Ga dan naar www.fmn.nl/partners

Verhuisbericht FMN

Per 1 maart 2015 gaat het secretariaat van onze vereniging FMN verhuizen. Vanaf 1 maart 2015 wordt het nieuwe adres: FMN
Bezuidenhoutseweg 187e
2594 AH Den Haag

Tel: 070-2060176
fmn@fmn.nl

Save the date ...

Maandag 23 maart 2015 zal de winnaar van de titel Leerbedrijf van het Jaar 2015 Facilitaire dienstverlening bekend worden gemaakt. De prijsuitreiking vindt 's middags plaats bij het ROC Midden Nederland in Nieuwegein en staat in het teken van facilitaire dienstverlening.

De definitieve uitnodiging voor de prijsuitreiking Leerbedrijf van het Jaar 2015 Facilitaire dienstverlening wordt begin februari verstuurd. Graag tot 23 maart!

Informatie: www.kenwerk.nl

FMN sponsor in beeld

Sponsors van FMN presenteren zich, deze maand: SCA Hygiene Products/Tork

Hygiëneoplossingen die het verschil maken

Schoon, fris en verzorgd. In één woord: hygiënisch. Dat is wat klanten verwachten van sanitaire ruimten. De hygiëne in zulke ruimten is een graadmeter voor de kwaliteit van een onderneming. En wat voor sanitaire ruimtes geldt, geldt ook voor de werkomgeving.

Wist u dat een schone en verzorgde werkomgeving van grote invloed is op de werksfeer en efficiency op de werkplek? Alle redenen om ervoor te zorgen dat in uw onderneming alles aan de hoogste hygiëne-eisen voldoet. Tork® is u daarbij van dienst.

Over Tork

Het merk Tork omvat een volledig assortiment producten en diensten op het gebied van hygiëne. Tot de producten behoren dispensers, papieren handdoeken, toiletpapier, zeep, servetten, industriële poetsrollen en keukenpapier.

Onze producten zorgen niet alleen voor betere hygiëne, maar bieden ook andere voordelen. Zo kunt u ook rekenen op meer comfort, minder verbruik en minder afval. Het resultaat: tevreden klanten en medewerkers, een grotere efficiëntie en een kleiner milieueffect.

Bespaar tijd, geld en vermijd lichamelijke klachten

Tork Easy Handling™ is een bundeling van innovatieve en ergonomische oplossingen gericht om het dagelijkse werk van schoonmakers minder te belasten.

- Dozen – gemakkelijk te dragen dankzij

- de handige, comfortabele grepen
  - Dozen – gemakkelijk te openen zonder extra hulpmiddelen
  - Carry Pack - gemakkelijk vast te houden dankzij de handige handgrepen
  - Gebruikte, plat gemaakte dozen - gemakkelijk te dragen in grote aantallen
- Informatie: www.tork.nl

Wie wat waar

Uitbreiding commercieel personeel FMT

Leegstandbeheerder FMT heeft haar commerciële afdeling uitgebreid met vier nieuwe sales managers. Het werkgebied van FMT beslaat heel Nederland en de nieuwe salescollega's krijgen dan ook elk een eigen regio aangewezen. Arthur Franken (30) gaat in zijn nieuwe functie Oost- en Noord-Nederland bedienen. Het midden van het land valt onder de commerciële verantwoordelijkheid van Martijn Vlaanderen (26) en Rory Wensink (30). Tim Machielse (24) gaat zich bezighouden met de commerciële uitbreiding van de organisatie in Amsterdam en de rest van Noord-Holland.

Informatie: www.fmt-nl.com

Jan Kuipers

waarnemend voorzitter VEB

Vanwege het vertrek van Stan de Krom als voorzitter van de Vereniging Europese Beveiligingsbedrijven (VEB), zal huidig bestuurslid Jan Kuipers de voorzitterstaken waarnemen. Joost Klaren zal hem hierbij als vicevoorzitter gaan ondersteunen.

Informatie: www.veb.nl

MT Sodexo versterkt

Per 1 januari 2015 is het management team van Sodexo Facility Services versterkt met Koos Schoonbeek (accounts director) en Eric de Jong (director Service Operations). Hiermee is het team volledig op sterkte om de groeiambities op het gebied van integrale facilitaire dienstverlening te realiseren. Als accounts director wordt Schoonbeek eindverantwoordelijk voor klantrelaties inclusief de levering van diensten. Schoonbeek heeft een brede achtergrond in hospitality en facilitaire processen vanuit verschillende posities bij organisaties als Center Parcs, I-Sec, Facilicom en G4S. Als director Service Operations is De Jong verantwoordelijk voor het integrale beleid en ontwikkeling van alle soft FM-activiteiten binnen Facility Services. De Jong heeft diverse managementposities gehad bij Achmea, Landal GreenParks, ISS en Accenture.

Informatie: www.sodexo.nl

Benoemingen seniors bij Colliers

Niels Bloem, director Valuation & Advisory Services bij Colliers International, is per 1 januari benoemd als equity partner. Bloem werkt sinds 2012 bij Colliers waar hij lid is van het dagelijks bestuur en de taxatieafdeling van ruim 35 taxateurs leidt.

Per dezelfde datum is Harold Coenders benoemd als equity partner bij Colliers International. Voor de overname door Colliers International, in oktober vorig jaar, was Coenders directeur van de AOS Group in Nederland. Bij Colliers is Coenders directeur Corporate Solutions en lid van het dagelijks bestuur. Coenders geeft daarnaast leiding aan de afdeling Workplace Consultancy en Project Management. Verder zijn Willem van Ansem en Marjon van Bree (voormalig AOS Group) benoemd als salary partners bij Colliers International. Van Ansem geeft binnen Corporate Solutions leiding aan de afdeling Facility Management Consultancy. Marjon van Bree heeft samen met Eric Annaert de leiding over de afdeling Real Estate Consultancy.

Informatie: www.colliers.com

Eric de Jong

Koos Schoonbeek

advertentie

MAAK WENSEN WAAR
WORD DONATEUR

WWW.MAKEAWISHNEDERLAND.ORG

MAKE A WISH®

Doe Een Wens® Nederland

NEXT

strategie en beleid & mobiliteit

OVER FMN

Facility Management Nederland (FMN) is de beroepsvereniging voor facilitair professionals, die werkzaam zijn op het gebied van facility management of zich daarop voorbereiden. Onze leden zijn werkzaam in uiteenlopende sectoren en diverse facilitaire branches, waarin jaarlijks 63 miljard euro wordt omgezet.

FMN bindt en verbindt eindgebruikers, leveranciers, docenten, adviseurs en studenten en biedt hen een waardevol netwerk waarin kennis verzameld, gedeeld en toegepast wordt. De circa 2400 leden ontmoeten elkaar tijdens nationale, regionale en thematische bijeenkomsten en online via fmn.nl en social media.

FMN wil de positie van de facilitaire professional en het vakgebied versterken en hun belangen behartigen. Dat doen wij door samen te werken met verwante organisaties op nationaal en internationaal niveau, door contact te onderhouden met de media en politieke beïnvloeders en beslissers en door de toegevoegde waarde van facility management gericht voor het voetlicht te brengen. Kijk voor meer informatie op www.fmn.nl

SPONSOREN

Advertentie index

Biofriends	24	Electrolux	44	SCA/Tork.....	8
CNO/Expo	8	Satino Black (Van Houtum B.V.)	2		

Kan jouw organisatie nog zonder strategische partners?

De tijd van samenwerken is begonnen, en wij openen de juiste deuren.

Wie wij zijn? Wij zijn FMN, dé beroepsvereniging voor Facility Management in Nederland. Al sinds 1995 verbinden wij professionals via onze community en bieden wij organisaties een rijke basis voor het delen van kennis en het profileren van ons vakgebied.

Samen ontwikkelen we het facilitaire domein.

FMN zoekt naar nieuwe partners om in duurzame samenwerking de community van professionals uit te breiden.

Meer info hoe je met jouw organisatie kunt bijdragen vind je op www.fmn.nl/partners of je kan contact opnemen met Roel Masselink via 035-694 35 03.

PayperWash

Made by Electrolux.

De was doen in gratis machines van Electrolux

Geen investering, maar een vast bedrag per was. Desgewenst inclusief onderhoud, installatie en service!

Uw instelling vraagt om een efficiënte en betaalbare oplossing als het gaat om het dagelijks verschonen en drogen van uw beddengoed, microvezeldoeken en werkkleding. Electrolux Professional brengt u daarom 'PayperWash'. Geen investering in apparatuur, maar betalen per wasbeurt.

